

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Кафедра міжнародних відносин

**Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»**

Освітня програма 291.00.01 «Суспільні комунікації

**БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
на тему:
ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-
УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

**Студентки 4 курсу
денної форми навчання
Дегтерьової Марії
Олегівни**

**Науковий керівник:
доктор політичних наук,
доцент, професор
кафедри міжнародних
відносин
Кондратенко О. Ю.**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження	6
1.2. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження	8
РОЗДІЛ 2 ПРЕДУМОВИ ТА ПОЧАТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	14
2.1. Передумови інформаційної війни та ключові події до 2014 року	14
2.2. Етапи та інструменти російської інформаційної стратегії щодо України ...	17
2.3. Інформаційна складова збройного конфлікту на Донбасі та в Криму	25
2.4. Українська протидія російській пропаганді та дезінформації.....	29
РОЗДІЛ 3 ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ	34
3.1. Інформаційна війна під час повномасштабного вторгнення	34
3.2. Кібератаки як інструмент російського впливу під час повномасштабної війни	38
3.3. Українська інформаційна стратегія у повномасштабній війні	41
3.4. Реакція міжнародної спільноти на інформаційний компонент повномасштабної війни	45
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	56

ВСТУП

Інформаційна складова збройних конфліктів стає все більш важливою в умовах сучасних глобальних викликів. Вона визначає не лише хід військових операцій, а й формується як важливий інструмент міжнародної політики.

Актуальність дослідження інформаційної складової повномасштабної російсько-української війни зумовлена кількома факторами, що безпосередньо впливають на міжнародні відносини, національну безпеку та соціальні процеси в Україні та за її межами. Починаючи з 2014 року, інформаційні війни стали невід'ємною частиною збройних конфліктів, де домінування на інформаційному фронті стало не менш важливим, ніж військові досягнення. Російсько-українська війна не є винятком, і після повномасштабної агресії, що почалася у лютому 2022 року, роль інформаційних технологій, медіа та комунікаційних стратегій значно посилилася.

В умовах глобалізації та цифровізації світ стає більш взаємозалежним, а інформаційні операції, що проводяться в мережі Інтернет, можуть мати широкі та глибокі наслідки для державної політики, міжнародних відносин та внутрішньої стабільності. Росія активно використовує дезінформацію, пропаганду та маніпуляцію фактами для досягнення своїх політичних цілей, що спричиняє значні виклики для України, яка змушена розробляти нові стратегії інформаційної безпеки.

Це дослідження є надзвичайно актуальним, оскільки вивчення ефективності інформаційних кампаній в умовах війни не лише дозволяє оцінити результати поточної боротьби за інформаційні простори, але й має велике значення для формування майбутніх стратегій у протидії маніпуляціям і пропаганді. Тема набуває особливої важливості в контексті війни як гібридного конфлікту, де роль інформації в рівній мірі важлива, як і військові операції.

Розуміння того, як формуються інформаційні стратегії, як вони впливають на сприйняття війни у світовому та регіональному контексті, є важливим для забезпечення належної готовності до подібних викликів у майбутньому. Окрім того, в умовах війни інформація стає основним ресурсом, яким борються не лише

на полі бою, а й у політиці, дипломатії, суспільному житті, тому дослідження цієї складової є необхідним для подальшої адаптації і підвищення ефективності національної та міжнародної комунікаційної політики.

Об'єктом дослідження є інформаційна війна між Україною та Росією в контексті повномасштабного протистояння 2022–2025 років. **Предметом дослідження** є інформаційні стратегії, методи і технології повномасштабної російсько-української.

Метою дослідження є всебічний аналіз інформаційної складової повномасштабної російсько-української війни, зокрема визначення основних стратегій і тактик, що застосовуються в інформаційній війні, а також вивчення їхнього впливу на міжнародні відносини та безпеку.

Завдання дослідження:

— Дослідити основні методи і стратегії інформаційної війни, що використовуються Росією та Україною.

— Проаналізувати передумови інформаційної війни між Росією та Україною, зокрема розглянути ключові фактори, які призвели до ескалації інформаційного протистояння між державами.

— Проаналізувати роль кібератак як складової інформаційної стратегії Росії у контексті повномасштабної війни та їхній вплив на інформаційний простір України.

— Охарактеризувати реакцію міжнародної спільноти на інформаційну війну між Росією та Україною.

— Визначити основні інформаційні заходи України в межах інформаційної стратегії для протидії російській пропаганді.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані для формування нових підходів до інформаційної безпеки, а також для розробки стратегій ефективної комунікації в умовах інформаційної війни. Теоретичне значення дослідження полягає в розширенні наукових уявлень про роль інформації у сучасних збройних конфліктах і їх вплив на міжнародну політику.

Апробація. Матеріали дослідження було представлено 17 квітня 2025 р. у секції «Міжнародні відносини у контексті російсько-української війни: кейс-стаді» у рамках теми «Міжнародна реакція на інформаційний компонент російсько-української війни» на конференції «Сучасні виклики в умовах трансформації системи міжнародних відносин» і опісля опубліковане у збірнику «Сучасні виклики в умовах трансформації системи міжнародних відносин»¹.

Бакалаврська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Перший розділ присвячений теоретико-методологічним аспектам дослідження інформаційної війни, зокрема визначенню основних понять, теорій і підходів до вивчення інформаційного протистояння.

Другий розділ аналізує передумови та початок інформаційної війни проти України, зокрема події до, які стали передумовами для ескалації конфлікту і інтенсивного використання інформаційних технологій. Розділ також присвячений детальному аналізу інформаційної війни між Росією та Україною в період 2014-2022 років, з акцентом на ключові стратегії, використання засобів масової інформації, а також специфіку пропаганди, що застосовувалась під час інформаційної війни.

Третій розділ досліджує інформаційну складову повномасштабної російсько-української війни, зокрема роль кібератак, специфіку пропаганди, українську інформаційну стратегію протидії та міжнародну реакцію.

Загальний обсяг роботи становить 61 сторінку.

¹ Дегтерьова М. Міжнародна реакція на інформаційний компонент російсько-української війни. *Сучасні виклики в умовах трансформації системи міжнародних відносин: тези доп. всеукр. наук. конф., м. Київ, Україна, 17 квіт. 2025*

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження

Тема інформаційної війни, особливо, в контексті російсько-української війни, вже протягом тривалого часу привертає увагу як науковців, так і експертів у сфері міжнародних відносин, безпеки, журналістики, психології та політології. Ще з початку 2000-х років, а особливо після подій Помаранчевої революції та Революції Гідності, інформаційний вимір конфлікту між Україною та Росією почав трактуватися не як побічне явище, а як повноцінний фронт, на якому ведеться цілеспрямована боротьба за вплив на свідомість, поведінку та політичні орієнтири як громадян України, так і міжнародної спільноти.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року стало точкою радикального зсуву не лише в геополітичному та воєнному сенсі, а й у площині інформаційної війни. У цьому новому етапі війни ми спостерігаємо небачену раніше концентрацію дезінформаційних кампаній, кібероперацій, спроб розпалювання паніки, атак на стратегічну інфраструктуру комунікацій, а також широке використання соціальних мереж як каналів ведення інформаційного протистояння. Усе це суттєво оновило контексти, інструменти та масштаби самої інформаційної боротьби. Ці зміни загострюють потребу в оновленому науковому осмисленні інформаційної складової війни, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз наукової літератури показує, що дослідники підходять до цієї теми з різних ракурсів. Зокрема, окрему групу становлять праці, присвячені загальній теорії інформаційної війни. До них належать, наприклад, роботи І. Пронози, який розглядає сутність і форми прояву інформаційної війни в контексті гібридних загроз, а також А. Пашенка, що акцентує увагу на психологічних механізмах впливу інформації на свідомість та поведінку людини.

Окрему категорію становлять праці, які досліджують еволюцію інструментів ведення інформаційної війни. У цьому контексті варто виділити

роботу Л. Макаренка, де простежується розвиток форм і методів інформаційного впливу від традиційної пропаганди до складних цифрових стратегій. Історичну та концептуальну основу для розуміння феномену пропаганди також дає класична праця Едварда Бернейса.

Деякі джерела мають опосередковане значення, однак важливі для формування ширшого культурно-політичного контексту. Наприклад, п'єса М. Куліша «Мина Мазайло» дозволяє краще зрозуміти глибинні механізми мовної політики, яка часто ставала об'єктом маніпуляцій у рамках інформаційної війни проти України ще до 2014 року.

У рамках роботи було використано також низку аналітичних та публіцистичних джерел, які належать до експертного і журналістського дискурсу. Серед них — публікації інформаційного агентства АрміяInform, Укрінформ та інших. Аналітичні публікації на ресурсах Kyiv Post та Foreign Ukraine допомагають зрозуміти, як історичні події (наприклад, Помаранчева революція) впливали на російську інформаційну політику щодо України.

Щодо джерельної бази, у дослідженні було використано документи та матеріали, що умовно можна поділити на кілька груп:

1. Офіційні документи, статистика та заяви — дані державних установ України, офіційні повідомлення посадовців, звіти аналітичних центрів, що дозволяють відтворити реальну картину інформаційної політики держави та динаміки її змін.

2. Публіцистичні та журналістські джерела — матеріали українських і міжнародних ЗМІ, які дають змогу простежити, як тема інформаційної війни висвітлюється у публічному просторі.

3. Аналітичні огляди та експертні коментарі — виступи фахівців у сфері безпеки, міжнародних відносин і медіа, що доповнюють наукові оцінки більш гнучкими та оперативними висновками.

Таким чином, аналіз наукової розробки проблеми інформаційної війни дозволяє стверджувати, що дана тематика вже тривалий час є предметом активного міждисциплінарного вивчення. У працях дослідників простежується

еволюція підходів до розуміння інформаційної війни — від теоретичних основ і класичних моделей пропаганди до аналізу сучасних цифрових інструментів та психологічного впливу. Водночас повномасштабне вторгнення Росії в Україну 2022 року стало новим викликом для наукової думки, спровокувавши потребу в оновлених концепціях і підходах до вивчення інформаційного фронту.

Джерельна база дослідження має комплексний характер і включає як академічні, так і публіцистичні, офіційні та аналітичні матеріали. Завдяки цьому вдалося забезпечити багатоплановий аналіз проблеми — з урахуванням історичного, політичного, культурного й безпекового контекстів. Такий міждисциплінарний підхід дає змогу глибше осмислити як причини, так і наслідки інформаційної агресії з боку Росії, а також сформувати ширшу рамку для аналізу української стратегії протидії

1.2. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження

З давніх часів інформація відігравала ключову роль у функціонуванні суспільства, формуванні держав та реалізації владних стратегій. Той, хто володіє інформацією — керує світом. Інформацію можна не лише передавати, а й маніпулювати нею: спотворювати, приховувати, перебільшувати, — і таким чином впливати на суспільну свідомість та поведінку.

Із розвитком військової справи змінювалася й роль інформації у війнах. Якщо раніше її значення зводилося до розвідданих щодо чисельності, озброєння чи місцезнаходження супротивника, то в XX столітті інформація починає використовуватись як зброя: для деморалізації, дискредитації та дезорієнтації противника. Подальший розвиток телекомунікаційних засобів — телеграфу, радіо, телебачення, а згодом і інтернету — спричинив появу нового типу бойового простору: інформаційного. А, отже, з'явилося і таке поняття як «інформаційна війна»

Інформаційна війна є невід'ємним та важливим елементом сучасних міжнародних відносин, особливо в умовах глобалізації, розвитку цифрових технологій і масового доступу до інформації. Така війна може розгортатися у

різних формах, від пропаганди до кібератак, і має значний вплив на суспільства, політичні процеси та відносини між державами.

Перше офіційне визначення було надане в 1998 році в Об'єднаній доктрині інформаційних операцій розробленій Міністерством оборони США. В цій доктрині інформаційна війна визначається як комплексний вплив (сукупність інформаційних операцій) на систему державного та військового управління супротивника, на його військово-політичне керівництво, що вже у мирний час сприяв би прийняттю бажаних для сторони-ініціатора інформаційного впливу рішень, а під час конфлікту повністю паралізував функціонування структури управління супротивника².

За думкою А. В. Манойло, інформаційна війна – політична боротьба, виражена в формі інформаційно-психологічних операцій із застосуванням інформаційної зброї і виступає неодмінним атрибутом політичного керівництва³.

Поняття «інформаційна війна» також досліджують такі українські науковці як Жарков Я., Литвиненко О., Павлютенкова М., Петров В., Петрик В., Почепцов Г⁴.

Підсумовуючи, термін «інформаційна війна» можна охарактеризувати як цілеспрямовану діяльність, яка включає в себе збір, обробку та маніпулятивне поширення інформації з метою деморалізації, дискредитації, впливу на прийняття рішень та послаблення ворога. Вона є складовою «м'якої сили» та реалізується через інформаційно-комунікаційні канали — від ЗМІ до цифрових платформ.

Інформаційна війна часто є прихованою, поступовою та важко зафіксованою на відміну від класичних військових дій. До основних методів ведення інформаційно-психологічної війни слід віднести дезінформування,

² Запорожець О. Інформаційне протистояння у зовнішній політиці США. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 107(Ч. I). С. 158.

³ Проноза І. І. Інформаційна війна: сутність та особливості прояву. *Актуальні проблеми політики*. 2018. № 61. С.81

⁴ Ларіончева Н. А. Сучасні інформаційні війни: на прикладі російсько-українського протистояння. *НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ПОЛІТИКУС»*. 2024. вип. 1. С. 14–20.

поширення чуток, психологічний тиск, пропаганду, провокації, диверсифікацію суспільної свідомості⁵.

Дезінформація це поширення частково або повністю неправдивих даних, з метою ввести супротивника в оману, справити хибне враження та підштовхнути до хибних дій, які принесуть користь дезінформатору (стороні, яка й поширює неправдиву інформацію).

Поширення чуток - маніпуляція у формі розповсюдження недостовірної інформації або спекулятивних відомостей, які здатні вплинути на поведінку та настрій людей.

Психологічний тиск – вплив на психіку людей шляхом залякування та погроз з метою спонукання їх до певної запланованої моделі поведінки⁶.

Пропаганда - це систематичне поширення ідей і переконань з метою впливу на думки та поведінку аудиторії. Таке явище не є повністю негативним чи позитивним, а залежить від того як його використовують. Так Е. Бернейс у своїй книзі «Пропаганда» 1928 р. писав: «Пропаганда житиме вічно. І розумна людина повинна розуміти, що пропаганда, по суті, сучасний інструмент, за допомогою якого можна боротися за плідну працю і вносити лад у хаос⁷».

Провокації спрямовані на штучне створення конфліктних ситуацій з метою послаблення опонента або отримання переваги. Провокаційні заяви чи дії можуть викликати емоційну реакцію, що використовується для дискредитації.

Диверсифікація суспільної свідомості – розпорошення уваги правлячої еліти держави на вирішення різних штучно створених проблем і відволікання тим самим її уваги від вирішення першочергових завдань суспільно-політичного та економічного розвитку⁸.

Інструменти інформаційної війни є також важливим аспектом задля повного розуміння такого поняття. Основними інструментами ведення

⁵ Пащенко А. Методи та складові сучасної інформаційної війни, вивчення її впливу на свідомість та поведінку людей. *Збірник наукових праць Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2023. Вип. 2(10). С. 87.

⁶ Макаренко Л. Еволюція форм та методів ведення інформаційної війни.

⁷ Едвард Бернейс. Пропаганда

⁸ Макаренко Л. Еволюція форм та методів ведення інформаційної війни.

інформаційної війни є традиційні медіа: телебачення, радіо та друковані видання (газети, книжки). Однак, з появою інтернету радіо та газети поступово втрачають свою значимість.

У сучасних умовах ключова роль у інформаційних війнах належить цифровим платформам. Соціальні мережі, такі як Facebook, Twitter, Instagram і TikTok, стали потужними інструментами для маніпуляції громадською думкою. Через них активно поширюється дезінформація, створюються вірусні новини, а аудиторія занурюється в «інформаційні бульбашки», що підтверджують її попередні переконання. Блоги, форуми та YouTube також використовуються для пропаганди й дискредитації опонентів

Ще одним важливим інструментом інформаційних війн є кіберзасоби. Сюди входять кібератаки на державні й корпоративні ресурси, крадіжка конфіденційних даних, злом урядових сайтів і поширення шкідливого програмного забезпечення. Такі методи не лише завдають шкоди супротивнику, а й провокують хаос у його інформаційному середовищі.

У цьому підрозділі також роз'яснюється, які методи дослідження і як саме були використані в роботі. Дослідження інформаційної складової повномасштабної російсько-української війни потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує філософські узагальнення, теоретичні моделі та прикладний аналіз.

Загальнофілософські методи, зокрема діалектичний, дозволили розглядати інформаційну війну як складне, динамічне явище, що змінюється в умовах технологічного прогресу та соціальних трансформацій. За допомогою загальнонаукових методів аналізу й синтезу було виокремлено основні елементи інформаційного протистояння (дезінформація, пропаганда, цифрові кампанії), а також узагальнено результати дослідження.

Індукція та дедукція застосовувалися для формування гіпотез і перевірки висновків на основі конкретних кейсів. Порівняльно-історичний метод допоміг простежити еволюцію інформаційних стратегій, зокрема від радянських практик до сучасних гібридних підходів.

Серед прикладних методів ключову роль відіграли контент-аналіз і кейс-стаді. Контент-аналіз використано для дослідження медіаповідомлень, соціальних мереж, офіційних комунікацій. Метод кейс-стаді дав змогу проаналізувати конкретні приклади, зокрема телемарафон «Єдині новини», платформу United24, OSINT-проекти та громадянські інформаційні ініціативи.

Також застосовувався системний підхід, що дозволив інтегрувати результати дослідження та розглядати інформаційну війну як важливу складову гібридної агресії.

Отже, у результаті аналізу понятійно-категоріального апарату та методів дослідження можна зробити висновок, що інформаційна війна є невід'ємною складовою сучасних міжнародних відносин, яка в умовах технологічного прогресу набуває нових форм і методів впливу. Від традиційних форм розвідки до сучасних інформаційно-психологічних операцій, концепція «інформаційної війни» розширюється, охоплюючи не лише військові стратегії, а й маніпуляцію суспільною свідомістю, контроль над медіа та кіберпростором.

Сучасні підходи до ведення інформаційної війни виявляють широкий спектр інструментів, включаючи дезінформацію, пропаганду, психологічний тиск і використання цифрових технологій, які стали основними каналами впливу. Важливим є також зміщення акценту на роль соціальних медіа та інтернет-платформ, які забезпечують швидке поширення інформації та формують нові можливості для маніпулювання громадською думкою.

Методи дослідження, застосовані в роботі, дозволили детально розглянути різноманітні аспекти інформаційної війни, від теоретичних моделей до практичних прикладів, зокрема в контексті повномасштабної російсько-української війни. Завдяки міждисциплінарному підходу та використанню різних методів, таких як контент-аналіз, порівняльно-історичний аналіз та кейс-стаді, вдалося виокремити основні механізми інформаційного протистояння та дослідити роль інформаційної стратегії в умовах гібридних конфліктів.

Таким чином можна стверджувати, що інформаційна війна є не лише важливим елементом сучасних міжнародних конфліктів, але й значущим фактором для аналізу міжнародних відносин і безпеки в глобалізованому світі.

РОЗДІЛ 2

ПРЕДУМОВИ ТА ПОЧАТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

2.1. Передумови інформаційної війни та ключові події до 2014 року

Інформаційна війна проти України розпочалася ще за часів Радянського союзу. Звичайно, що її прояви були зовсім не такі, які передбачає сучасна інформаційна війна. Однак, політика пропаганди «єдності народів» та дискредитації всього українського була присутня в Радянському союзі завжди. Так само як і насаджування меншовартості.

Яскраво зображує настрої і політичну ситуацію Микола Куліш, який в своїй книзі «Мина Мазайло» описує звичайну середньостатистичну радянську родину у кінці 1920х років, де лише син головного героя – Мокій є свідомим українцем. Чого вартує лиш персонаж тьоті Моті з її «крилатою фразою»: «Боже!.. По-моєму, прілічнєє бить ізнасілованной, нежелі українізірованной»⁹.

Однак, більших масштабів інформаційна війна набрала з моменту розпаду Радянської республіки у 1991 році. Це певним чином було закладанням підґрунтя спочатку для анексії Криму та окупації Донбасу, а потім, відповідно, для повномасштабного вторгнення¹⁰.

Упродовж 1990-х років, попри формальну дипломатичну співпрацю, Росія намагалася зберегти свій вплив в українському інформаційному полі через культурні, освітні, релігійні та мовні важелі. Велика частина українських громадян продовжувала споживати інформацію з російських телеканалів, газет і радіо. Через такі джерела просувалася ідея спільної радянської спадщини, історичної та мовної єдності, а також утверджувався міф про «спільний народ». У регіонах, де традиційно переважали російськомовні мешканці (зокрема у південних і східних областях), російські медіа залишалися джерелом інформації

⁹ Куліш М. Мина Мазайло. Фоліо, 2013. 141 с.

¹⁰ Дегтерьова М. Міжнародна реакція на інформаційний компонент російсько-української війни. *Сучасні виклики в умовах трансформації системи міжнародних відносин: тези доп. всеукр. наук. конф.*, м. Київ, Україна, 17 квіт. 2025

номер один. Через це формувалася паралельна інформаційна реальність, де Україна часто зображувалася як нестабільна, залежна й нездатна до самостійного розвитку держава.

З моменту проголошення незалежності України у 1991 році російські ЗМІ активно транслювали наративи про “спільну історію”, “братні народи” та необхідність інтеграції України до російського інформаційного та політичного простору.

Особливу роль у цьому процесі відігравали російські державні телеканали — зокрема «Россия 1», «НТВ», «Первый канал» — які транслювали на територію України. Через них розповсюджувалися штучно створені або перебільшені повідомлення, що дискредитували українську владу, силові структури, опозиційних до Кремля політиків і громадських активістів. Водночас через лояльних українських політиків, партії та медіахолдинги, фінансовані проросійськими олігархами, велася інформаційна диверсія зсередини.

Як вже зазначалося раніше, насаджування пропаганди та необхідних переконань може відбуватися через різні джерела: книги, фільми, медіа, соціальні мережі тощо. Російська пропаганда поширювалася навіть на дітей. Так, наприклад, у кінці 1990х років з’явилася дитяча серія детективів «Черный котенок», де авторами були як українські, так і російські дитячі письменники. Здавалося б що такого поганого може бути в цих книгах, однак якщо розглянути підсерію «Пошукове бюро «Квартет»» російської авторки Катерини Вільмонт, де одна з головних героїнь народилася в Харкові та згодом разом з матір’ю переїхала у Москву. Упродовж всієї підсерії цих книг весь час згадувалося, що «Харків – це село, а Москва – місто можливостей та прогресу», головна героїня весь час наголошувала що «якби ж Харків рівнявся на Росію!», «Росія-матушка могучая страна» тощо. Нескладно уявити як подібні вислови впливають на дітей та підлітків, адже в подібних книгах ні діти, ні тим більше батьки не очікують чогось подібного. Окрім того, що ці книги не лише продавалися в Україні в книгарнях, вони ще й знаходилися на полицях дитячих та шкільних бібліотек.

Медіапростір України був заповнений російськими або російсько-українськими фільмами та серіалами, в яких була наявна і відкрита пропаганда і насаджування комплексу «меншовартості» українців порівняно з росіянами. Яскравим прикладом може слугувати серіал «Моя прекрасна няня» - російська адаптація британського сіткому. Однак, якщо в британському сіткомі головна героїня походила з бідного району Лондона, то в російській версії няня Віка – дівчина родом з Маріуполя, яка веде себе як селючка, дуже не стримана та має купу бідних родичів, які, як і вона сама, дуже люблять «халяву». Політичні події, які на той час відбувалися в Україні (наприклад, помаранчева революція), трансливалися як щось пусте, незначне і дуже смішне.

Водночас на міжнародному рівні Росія вибудовувала наратив про тісну культурну та історичну спорідненість з Україною, підкреслюючи ідею «єдиного народу». Концепт «братніх народів» активно використовувався для просування тези про нібито природну інтеграцію двох країн. У такому дискурсі Росія позиціонувала себе як «старшого брата», що має право наставляти і направляти Україну, трактуючи будь-які спроби дистанціюватися від цього дискурсу як загрозу чи зраду «спільної спадщини». Таке інформаційне середовище формувало сприятливі умови для гібридного впливу, який проявлявся не лише у сфері культури, а й у подальших політичних маніпуляціях.

Також слід зазначити за серію «газових війн» між Росією та Україною. «Українці крадуть російський газ» — таким був один із найуспішніших меседжів антиукраїнської пропаганди рф. Поширюваний російськими ЗМІ насамперед у російському суспільстві, він виявився настільки токсичним, що вийшов за межі росії та міцно вкоренився навіть в українському інформаційному просторі¹¹. Упродовж 1993-2009 рр.. Росія використовувала «газові війни» для тиску на український уряд і формування негативного образу Заходу як ненадійного партнера.

¹¹ «Газові війни»: як росія позбавляла Україну зброї та суверенітету. *Інформаційне агентство АрміяInform*.

На міжнародному рівні Росія активно просувала тезу, що Україна – це «зона її привілейованих інтересів». Це неодноразово звучало в офіційних промовах російських лідерів, зокрема Володимира Путіна. Подібні заяви закріплювали образ України як «несправжньої держави», яка нібито не здатна самостійно ухвалювати зовнішньополітичні рішення. Ця риторика поступово створювала підґрунтя для виправдання майбутньої агресії, оскільки демонструвала Україну як слабого суб'єкта, який потребує «захисту» або «керівництва».

Інформаційна війна Росії проти України розпочалася задовго до 2014 року та мала системний характер. Системний підхід до маніпуляції інформацією був спрямований на створення образу України як частини «єдиного простору» з Росією. Використання медіа, популярної культури, освітніх і культурних ініціатив дозволяло Росії поступово формувати викривлене уявлення про Україну як «невід'ємну частину» пострадянського простору, що значно послаблювало національну ідентичність і сприйняття власної суверенності в Україні.

За допомогою таких інформаційних технологій, як пропаганда та дезінформація, Росія змогла втиснути в суспільну свідомість ідею «спільності» з Україною, що згодом стало підґрунтям для більш агресивних стратегій, таких як анексія Криму та війна на Донбасі. Таким чином, в інформаційній війні проти України Росія не тільки використовувала традиційні методи впливу, але й трансформувала їх відповідно до новітніх технологій, створюючи умов для ескалації конфлікту.

2.2. Етапи та інструменти російської інформаційної стратегії щодо України

Як зазначалося раніше, інформаційна війна проти України є підґрунтям для агресивних військових дій Росії, а отже є чітко спланованою стратегією боротьби та впливу. Вона має три різні напрями:

1) Український – спрямований на створення хаосу та внутрішньої дестабілізації, налаштування населення проти влади та ліквідація України як самостійної держави. Основними інструментами виступають поширення фейкових новин, маніпулятивне висвітлення подій, посилення регіональних, мовних та ідеологічних розколів. Це також включає нав'язування ідеї про неспроможність української влади та державності загалом, культивування ностальгії за радянським минулим та позитивного образу Росії як «визволителя» чи «старшого брата».

2) Російський – де основною метою є виправдання агресивних військових дій російської влади та отримання підтримки від населення. Через контрольовані державні ЗМІ українці подаються як «зрадники слов'янського єднання», маріонетки Заходу або «неонацисти», а всі дії Росії — як «захист» або «відповідь на провокації». Така риторика дозволяє створювати у внутрішнього глядача відчуття праведності державної політики та мобілізувати суспільну підтримку для дій, що суперечать міжнародному праву.

3) Міжнародний – основною метою є дискредитація України на міжнародній арені та виправдання власних агресивних вчинків. Активно використовуються аргументи про «спільне історичне коріння», «культурну спорідненість» з Україною

Так, наприклад, для російського населення дуже давно відбувається уособлення образу Заходу (переважно йдеться про США) як головного ворога та винуватця у всіх бідах. Для міжнародної спільноти основний акцент робиться на спільній історії та образу України як «нацистської держави», а для українського населення — на розпалюванні внутрішніх суперечностей, посиленні недовіри до влади.

Одним із ключових ідеологічних елементів, що лежать в основі інформаційної стратегії Російської Федерації, є концепт «руського мира». Ця ідеологія почала активно формуватися в російському дискурсі у 2000-х роках і стала елементом м'якої сили, спрямованої на утвердження впливу Росії на пострадянському просторі

Концепція «русского мира» передбачає існування наднаціональної єдності так званого «єдиного руського народу», до якого зараховуються росіяни, білоруси та українці як частини спільної православно-слов'янської цивілізації. Її суть полягала в використанні православної віри, слов'янського коріння, російської мови, якоїсь «особливої духовності» для утримання України (і принагідно Білорусі) в підпорядкуванні Москви¹². Тобто, основними ознаками цієї умовної єдності проголошуються російська мова, православна віра, спільна історична пам'ять (передусім спадщина Київської Русі та перемога у Другій світовій війні), а також культурні традиції, які мають, на думку російських ідеологів, об'єднувати народи незалежно від державних кордонів.

Через призму цього підходу українці, білоруси й росіяни розглядаються не як окремі нації, а як частини одного «русского народа». Така наративна конструкція стала основою для численних заяв Росії про «захист» російськомовного населення за кордоном і про необхідність збереження «єдності» з сусідніми народами. У реальності ж ідея «русского мира» використовується не стільки для культурної співпраці, скільки як ідеологічне виправдання зовнішньої політичної агресії. В українському контексті ця ідеологія була одним із чинників, які Росія використовувала для легітимізації анексії Криму 2014 року, розпалювання конфлікту на Донбасі, а згодом – і повномасштабного вторгнення 2022 року.

Ідея «русского мира» активно підтримувалася на найвищому політичному рівні — її ключовим провідником виступав президент Росії Володимир Путін. Водночас надзвичайно помітну роль у її духовному обґрунтуванні відіграв патріарх РПЦ Кирило. Після того як він очолив церкву у 2009 році, його візити до України стали регулярними. Так, наприклад особливо символічного значення набули його приїзди на День Хрещення Русі, де він постійно наголошував на «спільному духовному джерелі» українців і росіян, посиляючись на хрещення князя Володимира як на спільну історичну основу.

¹² Хотин Р. «Русский мир», «победобесіє», «рашизм». За які ідеології Кремль воює в Україні?. *Радіо Свобода*.

Особливе місце у просуванні концепції «русского мира» посідає інструментарій інформаційної війни: медіаресурси (РТ, «Россия-24», «Первый канал»), культурні центри за кордоном, освітні програми, підтримка проросійських політичних сил, а також риторика Російської православної церкви. Через нав'язування ідеї «єдиної духовної й культурної спільноти» з Росією відбувається підрив ідентичності українського суспільства, що є однією з цілей російської пропаганди.

Одним з переломних моментів російської інформаційної стратегії стала Помаранчева революція в Україні у 2004 році. Російське телебачення, яке в той час широко трансливалося в Україні, неодноразово підтримувало кандидатуру Віктора Януковича напередодні президентських виборів в Україні¹³. Поразку Віктора Януковича у четвертих президентських виборах Володимир Путін сприйняв як загрозу втілення власних задумів та загрозі повторення такої ж ситуації в Росії. Саме з цього моменту розпочалася активна фаза інформаційної війни: у російських ЗМІ помаранчева революція стала «державним переворотом, який організував Захід» для послаблення російського впливу.

«Газові війни», про які вже згадувалося у попередньому розділі, стали ключовим елементом інформаційного та економічного тиску. Перші суперечки розпочалися ще у 1993 році, коли Росія вимагала від України поступок щодо чорноморського флоту в обмін на постачання газу. Так, у серпні 1993 року росія навіть на 5 днів припиняла постачати газ, однак, зрештою, змушена була домовлятися. 1994 року було підписано розраховану на 10 років угоду про постачання газу Україні та транзит до Європи через українську газотранспортну систему¹⁴.

У період 2005-2006 року, якраз після Помаранчевої революції, «газові війни» досягли свого апогею. Відповіддю на перемогу у виборах Віктора Ющенка стало підвищення ціни на газ у кінці 2005 року. Згодом Росія

¹³ Погляд: Як і чому саме Помаранчева революція спровокувала манію Путіна до українців. *Kyiv Post*.

¹⁴ «Газові війни»: як росія позбавляла Україну зброї та суверенітету. *Інформаційне агентство АрміяInform*.

звинуватила Україну у несплаті боргів за газ. Це супроводжувалося масованою інформаційною кампанією в російських ЗМІ, де Україну виставляли ненадійним партнером і державою, що «краде» газ, призначений для Європи.

Після Помаранчевої революції Росія активно розпочала фінансування ЗМІ, які б поширювали «правильні» наративи як для російського, так і для українського населення. У 2005 році в ефір вийшов телеканал Russia Today. Канал незабаром став оплотом антизахідної пропаганди, в якій Росія висловлювала своє невдоволення міжнародним порядком після 1991 року¹⁵.

Другим ударом для Росії після Помаранчевої Революції стала Революція Гідності у 2013-2014 рр. Ця подія стала переломною для українців, які знову показали свою готовність боротися за демократичні цінності та європейський вибір.

Після Революції Гідності 2013–2014 років Росія активізувала свою інформаційну діяльність проти України, зробивши її невіддільною складовою інформаційної війни. Основна мета кремлівської пропагандистської машини полягала в тому, щоб поставити під сумнів легітимність нової української влади, поглибити суспільні розломи, підірвати довіру до державних інституцій, деморалізувати українців та водночас консолідувати власне населення навколо політики агресії.

Окрім інформаційної кампанії, яка на той час проводилася на Сході України та в Криму, та про яку вже йшлося раніше, Росія стала поширювати дезінформацію щодо Революції Гідності. Так, наприклад у критичний період для України 2014-2015 років російська пропаганда просувала наративи про те, що владу в Україні нібито захопила «хунта», що мешканців південно-східних областей «переслідують нацисти», від яких їх може захистити лише Путін¹⁶.

Першою головною задачею інформаційної стратегії Росії в період 2014-2022 рр. стало висвітлення негативного образу влади як для самих українців, так

¹⁵ Як помаранчева революція в Україні вплинула на міжнародну політику XXI століття. *Foreign Ukraine*.

¹⁶ Ukrinform. Отруйні наративи. Як змінювалась російська стратегія інформаційної війни проти України. *Укрінформ*.

і для світової спільноти. Наприклад, збройна агресія на Донбасі висвітлювалася лише як «громадянська війна всередині України». А усі президенти України після Віктора Януковича нібито не є легітимними (внаслідок Революції Гідності).

Основними каналами поширення російської пропаганди стали «Первый канал», «Россия 24», RT, Sputnik, «Russia Today», Pravda.ru, які транслювалися і в Україні. Ці систематично продукували контент, що мав яскраво виражене емоційне забарвлення і базувався на маніпуляціях, напівправді або відвертій дезінформації. З перших днів постмайданного періоду з їхніх екранів лунали твердження про «державний переворот у Києві», «фашистську хунту, що прийшла до влади», «масові утиски російськомовних громадян», «громадянську війну на Донбасі». Такі інформаційні вкиди створювали зручний фон для виправдання анексії Криму, а згодом і для підтримки бойових дій на сході України.

Так, наприклад, 15 жовтня 2015 року на просторах Pravda.ru опубліковано матеріал «С помощью «Повстанческой азбуки» украинцев учат «рубить москалей»», де повідомляється про нові українські шкільні підручники, головні герої яких – Адольфик та Алярмик, навчають учнів молодших класів вбивати «поляків» та «москалів»¹⁷. Окрім цього сайт Pravda.ru неодноразово публікував статті та різноманітні інтерв'ю, в яких йшлося про «героїчність російської армії», «жорстокість бандерівців» та «радість й вдячність мирного населення за звільнення від українських нацистів».

Соціальні мережі також стали значним простором поширення фейків та пропаганди. Переважно це робилося в «Одноклассники» та «Вконтакте», Facebook, Twitter, та YouTube. Створювалися фейкові аккаунти «українців, які розповідали усю правду про укрфашистів», поширювалися постановочні відео. Так, наприклад, YouTube використовувався для створення «документальних фільмів», що зображували події «громадянської війни в Україні».

¹⁷ І. Іваницька Б., Гусєва С. Основні методи пропаганди в російському інтернет-змі pravda.ru. 2018.

У структурі російської пропаганди ключову роль відігравали й так звані експертні голоси — псевдоаналітики, блогери, представники «народної» чи «альтернативної» думки. Вони активно з'являлися в ефірах, давали коментарі, формували думки на різних платформах або через підконтрольні ЗМІ в Україні. Їхні меседжі зазвичай збігалися з кремлівськими інформаційними наративами, проте подавалися під виглядом незалежної аналітики.

Особливо небезпечною була діяльність так званих «ботоферм» — централізованих структур, що координували великі обсяги однотипного контенту, спрямованого на створення ілюзії суспільного консенсусу або паніки. У постмайданний період такі цифрові механізми стали важливими інструментами втручання в українське інформаційне поле.

У 2015 році Росія здійснила першу кібератаку на українську енергетику. Активна фаза по знеструмленню сталася 23 грудня 2015 року. Атака була здійснена на три енергопостачальні організації — “Прикарпаттяобленерго”, “Київобленерго” та “Чернівціобленерго”¹⁸. Наступна кібератака була здійснена у 2016 році.

У 2017 році Росія здійснила наймасштабнішу кібератаку NotPetya. Вірус паралізував роботу комп’ютерних систем компаній, вимагаючи викуп у розмірі 300 доларів у біткойнах для їхнього розблокування. Атака, що отримала назву NotPetya, швидко поширилася по всьому світу, завдаючи збитків у мільярди доларів у Європі, Азії та Америці¹⁹.

Також неодноразово здійснювалися кібератаки на державні сайти з метою з отримання доступу до баз даних та інформації. Окрім цього, Росія вчиняла фішинг атаки – атаки на урядових службовців, військових та журналістів задля отримання секретної важливої інформації.

¹⁸ Кібератака на українську енергетику: як це було. *Texty.org.ua*.

¹⁹ Наймасштабніша в історії кібератака NotPetya була вчинена Росією проти України – США. *detector.media*

Окрім того, варто ще раз зазначити щодо ідеології «русского мира», яка в той час також зазнала певних змін. Так, у 2017 році ключовими твердженнями «русского миру» були:

- 1) Росія - оплот справжнього православ'я;
- 2) Російська держава - переможець у Другій світовій війні;
- 3) Крим - споконвічно російська територія;
- 4) Росія постає в образі протистояння «колективному Заходу», а «Свята Русь» – це символ вищого Добра і Правди, який бореться проти уособлення зла — Антихриста²⁰.

Загалом за даними дослідження проведеним Є. Тихоміровою «щороку Росія витрачала проти України на інформаційну війну до 4 млрд»²¹.

Отже, інформаційна війна Росії проти України є складною і довготривалою стратегією, що виконує не лише роль супроводу військових дій, а й має самостійне значення у досягненні політичних цілей Росії. Вона охоплює різні сфери — від економічного тиску до маніпуляцій на культурному та інформаційному фронтах. Важливими етапами цього процесу стали Помаранчева революція, «газові війни» та активне поширення прокремлівських наративів через ЗМІ, які мали на меті змінити ставлення як українців, так і міжнародної спільноти до Росії та її дій.

Окремо варто виділити концепцію «русский мир», яка не є суто культурним або духовним проєктом, адже виконує функцію ідеологічного виправдання експансії та агресії, надаючи інформаційній війні проти України цілісну символічну рамку, яка має бути сприйнята як природна або історично зумовлена. Через ці інструменти Росія прагнула закріпити в суспільній свідомості образ України як частини великої «російської цивілізації», що повинна повернутися до своїх «спільних коренів». Інформаційна кампанія, яка

²⁰ Киридон А. М. «Русский мир». ВУЕ.

²¹ Тихомірова Є. Російська інформаційна війна: теоретичні та практично-прикладні аспекти. РОЗДІЛ II. Суспільні комунікації та міжнародна інформація. 2020. Т. 2, № 406. С. 99.

розпочалася ще до анексії Криму, стала ключовим елементом, що передував і супроводжував агресію Росії.

Після 2014 року Росія значно розширила інструменти інформаційної війни, поєднуючи дезінформацію в медіа, маніпуляції в соціальних мережах та кібератаки. Пропаганда активно працювала над створенням образу України як держави, у якій нібито відбувся насильницький переворот, а нова влада є нелегітимною. Водночас формувався міф про «пригнічене» російськомовне населення, яке потребує «захисту». Усе це супроводжувалося активним використанням соціальних мереж, фейкових акаунтів, постановочних відео та дезінформаційних кампаній. Загалом інформаційна війна Росії характеризується багаторівневим підходом, який створює постійну загрозу для інформаційного простору України та намагається підірвати довіру до державних інституцій, єдність українського суспільства і міжнародну підтримку.

2.3. Інформаційна складова збройного конфлікту на Донбасі та в Криму

Росія з самого початку мала наміри впливати на Україну, так само як це було в радянські часи. Помаранчева революція, як вже згадувалося раніше, показала Росії, що Україна незалежна держава, яка хоче тримати курс на Європу та не бажає виконувати накази Росії. Саме з цього моменту інформаційна стратегія Росії набула агресивних рис, та розпочалася активна пропаганда та дезінформація орієнтована на населення Криму та Донбасу.

Паралельно з гібридною війною на сході України та в Криму Росія активно почала просувати певні наративи на світову спільноту заздалегідь виправдовуючи свій майбутній військовий напад. Основними наративами були і лишаються такі, як “Україна пригнічує російськомовне населення”, “українці та росіяни братські народи” тощо²².

²² Дегтерьова М. Міжнародна реакція на інформаційний компонент російсько-української війни. *Сучасні виклики в умовах трансформації системи міжнародних відносин: тези доп. всеукр. наук. конф.*, м. Київ, Україна, 17 квіт. 2025

Інформаційна кампанія, орієнтована на населення Криму та Донбасу, будувалася на кількох ключових напрямках. По-перше, це активне просування міфу про утиски російськомовного населення в Україні. Російські медіа створювали викривлену картину, ніби-то російська мова заборонена, а її носії переслідуються. Хоча насправді російська мова продовжувала домінувати у багатьох сферах суспільного життя – освіті, культурі, побуті – подібні повідомлення систематично транслиювалися, з метою викликати обурення, страх і бажання “захищати свої права”.

По-друге, інформаційний вплив супроводжувався масованим розповсюдженням ідеологічних штампів: “українці та росіяни – один народ”, “Україна ніколи не була справжньою державою”, “Крим завжди був російським”. Через культурний продукт – фільми, серіали, музичні програми – насаджувалася ностальгія за СРСР, спільною історією, “величчю радянського минулого”. Особливе місце в цьому процесі займала романтизація образу Росії як “старшого брата”, а також дискредитація будь-яких прагнень України до самостійності або проєвропейського розвитку.

Російська інформаційна стратегія була спрямована не просто на викривлення реальності, а на те, щоб впливати на емоції людей. Через покази вигаданих «жертв» українських обстрілів, псевдомасові поховання цивільних та постійне нагнітання страху й ненависті створювався тривожний фон. Така тактика ставала своєрідним засобом психологічного тиску — як на мешканців тимчасово окупованих територій, так і на українське суспільство в цілому.

Також, як зазначалося раніше, в українському медіапросторі були присутні російські фільми, серіали та телепередачі. Телепередачі, наприклад, мали як розважальний, так і політичний характер. В розважальних програмах дуже ненав’язливо, але постійно йшлося про те, що “Росія та Україна мають спільну історію”, “Крим - ісконно російські землі, які були лише подаровані Україні”. Систематично транслиювалися радянські фільми, які мали на меті викликати ностальгію, та бажання повернутися у ті часи і жити “єдиним народом”. В

політичних телепередачах навпаки висвітлювалися та гіперболізувалися проблеми в Україні - корупція та економічні кризи.

В Криму активно велося поширення російської культури та надання кримчанам російського громадянства. Це сприяло формуванню у свідомості жителів Криму відчуття спорідненості з російським етносом і сприйняття українського як чужорідного²³.

І на Донбасі і в Криму активно фінансувалися та розвивалися проросійські громадські організації, які не тільки поширювали проросійську пропаганду, а у потрібний час підбурювали населення проти української влади.

В обидвох регіонах переважала кількість російськомовних шкіл, так як українськомовних шкіл або взагалі не було, або були лише українські класи в кількох школах. Так, наприклад, на Донеччині кількість шкіл налічувала 103 українських та 1066 російських²⁴. Українські класи нараховували до 20 учнів, у той час, як могло бути кілька паралелей російських. Відповідно все навчання переважно велося російською мовою. Російська мова була обов'язковим предметом з першого класу. Шкільні бібліотеки були оснащені книжками російських авторів, вивчалися переважно "видатні російські класики.

Однак, не зважаючи на це Росія поширювала твердження про утиск російської мови. В українському медіапросторі російські ЗМІ висвітлювали різноманітні "правдиві" історії про заборону спілкування російською мовою, побиття та гноблення дітей у школах за російську мову. Також йшлося про "престижність російської мови". Сутність цього твердження полягала в тому, що українська мова - мова селяків (в попередньому розділі вже висвітлювався детально цей аспект), що мало своє відображення в серіалах та фільмах, що українська мова ніде не знадобиться, що українська мова - мова величі.

Під час ескалації анексії Криму та окупації Донбасу "правдиві новини" стали ще жахливішими. Як населення Донбасу, так і міжнародну спільноту

²³ Kravchenko N. Інформаційна складова як ключовий аспект гібридної війни. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. № 04. С. 106–118.

²⁴ Перша українська школа Донецька або чому "проросійський Донбас" – це брехня. *Східний Варіант*.

сколихнули новини про розіп'ятого хлопчика, про жорстокість бандерівців, які прийшли вбивати російськомовних, про танки, які впритул стріляють у мирне населення, жорстокі зґвалтування жінок тощо. Серед найвідоміших прикладів:

1)"Розіп'ятий хлопчик у Слов'янську" — це одна із найбільш відомих та жахливих фейкових новин, який транслювався на російському телеканалі «Первый канал» та в медіапросторі України. У цьому матеріалі йшлося про нібито публічну страту українськими військовими маленької дитини на очах у її матері, що мало викликати гнів і ненависть до українських сил..

2)"Геноцид Донбасу" — ще один штамп пропаганди, який активно використовувався російськими медіа та офіційними особами. Заявлялося про систематичне масове вбивство російськомовного населення українськими військовими

3) "Правий сектор готує теракти в Криму" — ця фейкова історія була створена і поширена спецслужбами Росії з метою дискредитації українських націоналістичних рухів і виправдання посилення репресій у тимчасово окупованому Криму. Було змонтовано відео, яке нібито підтверджувало підготовку диверсій та терористичних актів українськими екстремістами. Цей сюжет широко тиражувався як у російських ЗМІ, так і на міжнародному рівні, щоб створити образ загрози з боку України і легітимізувати силові заходи РФ у Криму.

Отже, починаючи з 2004 року, інформаційна стратегія Росії набула виразно агресивного характеру. Події Помаранчевої революції сприймалися як виклик російському впливу, що зумовило активізацію пропагандистських заходів. Системно поширювалися антиукраїнські меседжі, фінансувалися проросійські медіа, громадські ініціативи та організації, орієнтовані на просування наративів «спільної історії» й «братніх народів». У той же час активно формувався образ України як нестабільної, слабкої та нібито залежної держави.

Цілеспрямована інформаційна політика сприяла закріпленню в масовій свідомості російського суспільства виправдань для майбутніх дій Кремля. В українському медіапросторі створювався штучний запит на недовіру до влади та

інституцій, а на міжнародному рівні — образ України як держави, не здатної до самостійного розвитку. Такі дії стали підґрунтям для військового вторгнення на українські землі.

2.4. Українська протидія російській пропаганді та дезінформації

Всім відомо, що “на кожен дію існує протидія”, а, отже, і на агресивну інформаційну політику Росії Україна довгий час формувала свої заходи протидії. Українська інформаційна політика почала формуватись ще у 1991 році, після розпаду Радянського Союзу та здобуття незалежності.

Так, у 1992 році Верховна Рада України ухвалила закон “Про інформацію”, де вперше було викладено загальні засади та основні напрямки інформаційної політики. У 2003 році у статтю 46 цього закону було внесено зміни в яких була встановлена правомірність використання інформації: “Інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини”²⁵.

Водночас на рівні громадянського суспільства з’являлися поодинокі ініціативи, спрямовані на критичний аналіз російського впливу. Деякі незалежні журналісти, аналітики та експертні кола намагалися звертати увагу на маніпулятивну природу окремих інформаційних потоків із Росії, однак їхні зусилля залишалися маргінальними і не мали належної підтримки з боку держави. Освітні й аналітичні платформи, які б могли виступати інструментами протидії дезінформації, існували здебільшого у формі проєктів неурядових організацій або ініціатив кількох ентузіастів. Проблема інформаційної безпеки не була серед пріоритетів державної політики, що залишало Україну вразливою до зовнішнього інформаційного впливу.

Однак Україна почала активну протидію російській інформаційній кампанії лише у 2014 році, коли зіткнулася з потужною хвилею дезінформації,

²⁵ ЗАКОН УКРАЇНИ Про інформацію : від 02.10.1992, № № 48 : станом на 03.04.2003.

яка супроводжувала російську військову агресію. Так, наприклад вже в березні 2014 року у відповідь на анексію Криму був створений українсько-російсько-англійськомовний сайт Stopfake.org задля спростування російської пропаганди та дезінформації.

Також того ж року було створено Український кризовий медіа-центр (УКМЦ), який висвітлює події в Україні, міжнародне співробітництво у сфері інформаційної безпеки, виклики національній безпеці, що стосуються політичної, військової, економічної, енергетичної та гуманітарної сфер. Згодом центр став платформою для виступів експертів та представників міжнародних організацій.

30 липня 2014 року Заступник голови Служби безпеки України Віктор Ягун зробив офіційну заяву, де рекомендував українцям обмежити або взагалі відмовитися від використання російських інтернет-ресурсів, у зв'язку з прийняття Росією нового закону щодо доступу російських спецслужб до даних користувачів російських інтернет-ресурсів без рішення суду²⁶.

11 серпня 2014 року почав мовлення в тестовому режимі перший український міжнародний телеканал — Ukraine Today²⁷. Світовій спільноті англійською мовою висвітлювалися реальні факти подій в Україні, спростовувалися найпоширеніші російські міфи щодо «злочинів скоєних українськими фашистами».

У 2015 році було заборонено для держструктур користування антивіруса Касперського через потенційну загрозу кібербезпеці.

Подальше посилення заходів відбулося у 2017 році Президент України Петро Порошенко ввів у дію рішення РНБО про блокування соцмереж “Вконтакте” та “Однокласники” та інших російських ресурсів на території України, що використовувалися для поширення дезінформації та впливу на українську молодь²⁸.

²⁶ ФСБ хоче знати більше. *Радіо Свобода*. Архів оригіналу за 12 червня 2017.

²⁷ Radio Silence. Чому Україна поступається Росії на закордонному інформаційному фронті. *tyzhden.ua*. Архів оригіналу 21 грудня 2017.

²⁸ Згідно з указом про заборону в Україні на російські соціальні мережі «ВКонтакте» та «Однокласники». *Best internet*

З метою підвищення рівня медіаграмотності населення та усвідомлення інформаційних загроз в Україні впроваджувалися різноманітні освітні ініціативи. Так, наприклад, з метою навчання громадян методам перевірки інформації та розпізнавання маніпуляцій у 2021 році був заснований національний проєкт з медіаграмотності Міністерства культури та інформаційної політики України «Фільтр».

Головна місія «Фільтра» — координувати і підтримувати спільну роботу держави та її партнерів для того, щоб медіаграмотність стала обов'язковою і необхідною навичкою кожного громадянина України. Мета проєкту — забезпечити українців інструментами й знаннями, які допоможуть протистояти дезінформації, особливо в умовах війни.

Наприкінці 2021 року в Україні було затверджено Стратегію інформаційної безпеки, що визначила ключові напрями державної політики у сфері інформаційного захисту до 2025 року. Головна мета цього документа полягає в посиленні здатності держави протистояти зовнішнім і внутрішнім інформаційним загрозам, захищати національний інформаційний простір та забезпечувати стабільність у суспільстві.

Стратегія передбачає не лише нейтралізацію інформаційної агресії з боку держави-агресора, але й розвиток інституційної спроможності органів влади та суспільства до колективної дії в умовах гібридної війни. Особливий акцент зроблено на формуванні стійкості суспільства до дезінформації, фейкових наративів і ворожих впливів. У документі також визначено важливість налагодження ефективної співпраці між державними структурами, органами місцевого самоврядування, громадянським суспільством і міжнародними партнерами²⁹.

Прийняття цього стратегічного документа стало важливим кроком у побудові системного підходу до забезпечення інформаційної безпеки України, особливо в умовах посилення російської інформаційної агресії.

²⁹ УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №685/2021 – офіційне інтернет-представництво президента України. *Офіційне інтернет-представництво Президента України.*

Важливим елементом боротьби з інформаційною агресією стало й створення якісного національного контенту, який би формував позитивний образ України, її історії, культури та національної ідентичності. У цьому контексті значну роль відіграло виробництво українських фільмів і телесеріалів, які розкривали складні сторінки історії, демонстрували культурні традиції та відображали стійкість і мужність українського народу у складні часи. Прикладом таких проєктів можуть бути такі відомі серіали як «Спіймати Кайдаша», «Сага», «Століття Якова», «І будуть люди», «Кріпостна» тощо.

Отже, підсумовуючи, у другому розділі було розглянуто ключові аспекти інформаційного протистояння між Росією та Україною у контексті повномасштабної війни, що розпочалася у 2022 році, але має глибокі корені, які сягають задовго до цього моменту. Інформаційна стратегія Росії щодо України є складним і багаторівневим процесом, який розвивався протягом багатьох років і мав чітко визначену мету – ліквідувати Україну як самостійну державу та послабити її суверенітет.

Агресивна інформаційна кампанія була важливою складовою підготовки до військових дій, зокрема анексії Криму та конфлікту на Донбасі. Вона мала три основні напрями: внутрішній (підриг довіри до української влади та посилення внутрішніх розбіжностей), зовнішній (дискредитація України на міжнародній арені) та внутрішній для Росії (виправдання власних агресивних дій). Важливим аспектом також є багатогранність російської інформаційної стратегії, яка застосовувалась не тільки через традиційні медіа, але й через культуру, літературу та кінематограф.

Інформаційна стратегія Росії значно сприяла підготовці ґрунту для військового вторгнення в Україну. Ще до ескалації конфлікту, Росія будувала свою інформаційну стратегію на міфологізації минулого, створенні образу «ворожої України» та легітимації власної експансії через медіа та пропаганду. Така стратегія базувалася на спробі нав'язати власне бачення історії, культури й сучасності як росіянам, так і міжнародній аудиторії. Пропаганда активно

поширювалася через фінансовані ЗМІ та громадські організації, які підтримували проросійські настрої.

З 2014 року Росія значно розширила свої інструменти інформаційної війни, поєднавши дезінформацію в медіа, маніпуляції в соціальних мережах та кібератаки. Такі методи стали основними в інформаційних атаках як на внутрішню, так і на міжнародну аудиторію.

Українська відповідь на ці загрози включала комплексний підхід, що включає законодавчі ініціативи, блокування ворожих ресурсів, створення незалежних інформаційних платформ та підвищення рівня медіаграмотності серед населення.

Отже, українська інформаційна стратегія трансформувалася з реактивної в активну та комплексну. Вона охоплює не лише захист від ворожої пропаганди, а й розбудову власного інформаційного середовища, орієнтованого на правду, довіру та національні цінності. У нових умовах війни інформація стала одним із головних полів бою, а здатність країни захищати свій інформаційний простір — важливою складовою національної безпеки.

РОЗДІЛ 3

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ

3.1. Інформаційна війна під час повномасштабного вторгнення

Повномасштабне вторгнення в Україні розпочалося не тільки наступом та обстрілами, а й зверненням російського президента Володимира Путіна як до росіян, так і до світової спільноти. У своїй промові диктатор намагався виправдати вторгнення, використовуючи риторику про "захист" населення Донбасу, боротьбу з "нацизмом" та нібито загрози з боку НАТО. Це звернення стало першим інформаційним ударом у війні, що супроводжувалася масштабними пропагандистськими кампаніями.

Головною метою російської інформаційної стратегії було посіяти розбрат, страх і невпевненість серед українців, знизити моральний дух та викликати сумніви щодо здатності держави захистити своїх громадян. Пропагандистські наративи активно поширювалися через різні канали — від традиційних ЗМІ до соціальних мереж і месенджерів.

У перші дні вторгнення одним головним російським наративом був «Київ за три дні». Початок повномасштабного наступу російська пропаганда випромінювала ейфорію від передчуття швидкого тріумфу в «маленькій переможній» «спецоперації». Всі інформаційні канали буквально захлиналися, перелічуючи здобутки: українців розбито, ЗСУ не чинять опору, флот, авіація, ППО, центри ухвалення рішень «київського режиму» – знищені³⁰. Ці твердження супроводжувалися постановочними відео, які зображували нібито масову здачу українських військових у полон, а також вигаданими повідомленнями про «звільнення» українських міст. Це мало на меті деморалізацію українського суспільства, провокування хаосу та зниження готовності до опору. Проте

³⁰ Ukrinform. «Київ за три дні», «брудна бомба» і «другий Сталінград»: як змінювалася російська пропаганда за два роки повномасштабної війни. Укрінформ.

українські сили відбили наступ, а цей інформаційний наратив став символом провалу російської військової та інформаційної стратегії.

Зрозумівши, що план стрімкого захоплення України зазнав повного краху, російська пропагандистська кампанія оперативно змінила фокус і запустила нову хвилю інформаційного тиску. Цього разу акцент було зроблено на внутрішньому розхитуванні українського суспільства — через систематичні інформаційні вкиди, спрямовані на розпалювання страху, зневіри й емоційного виснаження. Поширення чуток про нібито втрати, зраду в керівництві та наближення капітуляції мало на меті сформувати атмосферу безнадії та зневіри в перемозі України.

За даними дослідження інформаційного агентства АрміяInform з 2022 року топ-3 фейковими наративами, які активно просуває Росія є:

1. «росія не б'є по цивільних»
2. «росія не мінує міста»
3. Україна обстрілює сама себе³¹.

Загалом Росія систематично атакує українське інформаційне поле, поширюючи фейки про масові втрати ЗСУ та «знищення бригад», зраду українських військових командирів, примусову мобілізацію студентів і непідготовлених громадян, соціальні протести через тарифи, блекауту чи «недовіру до влади», постановочні відео «капітуляцій» українських воїнів.

Так, наприклад, весною 2022 року масово поширювалися фейки про те, що «Харків здався без бою», «українська армія здається в полон цілими підрозділами», а «Одеса вже домовилася з росіянами про капітуляцію». Ці фейки вкидалися через телеграм-канали типу «Резидент», «Легитимный», а також низку анонімних каналів, пов'язаних із ГРУ РФ.

У вересні 2022 року початком успішного контрнаступу ЗСУ на Харківському та Херсонському напрямках інформаційна війна перейшла до нового етапу. Росія змінила тактику — з деморалізації українців на

³¹ ТОП-3 фейків кремля: про що рф бреше найчастіше від 25.03.2025. Інформаційне агентство АрміяInform.

дискредитацію воєнних зусиль, спробу представити Україну як державу, що «жертвує людьми заради геополітичних інтересів Заходу». В цей час були сформовані нові ключові наративи:

«Україна не має шансів на перемогу» — меседж, спрямований на зниження бойового духу;

«Захід втомився від України» — спроба зруйнувати міжнародну підтримку;

«Контрнаступ — провал» — попри верифіковані успіхи ЗСУ на фронті;

«Європа страждає через санкції більше, ніж Росія» — економічна маніпуляція;

«Українці – це не суб'єкт війни, а розмінна монета НАТО» — спроба применшити агентність українців.

Також у цей період поширювалися фейки про постачання «забороненої зброї», начебто «постановочні» обстріли Бучі та Ізюма, наративи про «режим Зеленського» як авторитарний, а українських військових — як злочинців, що знущаються над полоненими. Значна частина таких повідомлень поширювалася через проксі-акаунти у західному інформаційному полі, зокрема в Twitter/X, Facebook, YouTube.

Наприкінці 2023 – початку 2024 рр. російська інформаційна кампанія сфокусувалася на поширенні фейків та дезінформації щодо мобілізації в Україні та ТЦК. «Ворог розуміє, що зрив мобілізації — це найлегший шлях до власної перемоги. Саме тому для дискредитації ТЦК та СП, що займаються мобілізацією, російська пропаганда докладає багато зусиль і витрачає значні бюджети,» — офіцер управління комунікацій Командування Сухопутних військ ЗСУ Наталія Кіндратів³². Російські інформаційні «вкиди» були спрямовані на створення паніки та недовіри до процесу мобілізації: активно поширювались неправдиві повідомлення про масову роздачу повісток через застосунок «Дія», мобілізацію жінок, підлітків і навіть людей з інвалідністю.

³² Крук В. Топ-10 російських фейків про війну, ТЦК та мобілізацію: як Росія намагається зірвати мобілізацію. *Кременчуцький ТелеграфЪ*. URL:

У 2024 році інформаційна атака набрала обертів навколо теми виборів в Україні, які нібито мали відбутися попри воєнний стан. Телеграм-канали поширювали наративи про «нелегітимність» влади та «розкол у командуванні». Ці інформаційні «вкиди» були спрямовані на підриг довіри до українських інституцій, стимулювання паніки та втрати єдності.

У другій половині 2024 року зі зростанням військових витрат, втомою суспільств від війни та наближенням важливих політичних подій у світі (зокрема виборів у США та Європі), РФ акцентувала інформаційні зусилля на спробі просунути наратив «негайного миру» — навіть за рахунок поступок з боку України. Основними наративами, якими апелює Росія в даному випадку є «Україна повинна сісти за стіл переговорів» (саме на умовах РФ); «Допомога Заходу затягує війну»; «Україна не може перемогти, слід шукати компроміс». Ці наративи супроводжуються спробами відновлення впливу прокремлівських сил в інформаційному полі ЄС і США, створення псевдоукраїнських каналів, які під виглядом «нейтралітету» поширюють антиукраїнські меседжі. Особливу увагу також приділено атакам на міжнародні інституції (ООН, МАГАТЕ), розмиванню довіри до журналістики, дискредитації міжнародних розслідувань щодо воєнних злочинів РФ.

Загалом за даними дослідження в рамках проєкту #DisinfoChronicle станом на 16 грудня 2024 року від початку повномасштабної війни Росія поширила про Україну 2593 фейки.

Отже, з початком повномасштабного вторгнення в Україну Росія застосувала агресивну та масштабну інформаційну кампанію, метою якої було не лише виправдати власну агресію, але й розколоти українське суспільство, дестабілізувати внутрішню ситуацію та дискредитувати владу.

Зміна стратегій Кремля упродовж війни свідчить про гнучкість і тривалу системність російської дезінформаційної машини. Одним із ключових інструментів стали фейкові повідомлення — про нібито капітуляцію українських міст, фальшиві укази щодо мобілізації чи «зливи» інформації про майбутні дії ЗСУ. Окрім цього, маніпуляції навколо теми виборів, спроби скомпрометувати

українських лідерів та створення альтернативної реальності через проросійські телеграм-канали стали частиною масштабної інформаційної війни, яку Росія веде на всіх фронтах — від фізичного до цифрового.

3.2. Кібератаки як інструмент російського впливу під час повномасштабної війни

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило в інформаційному просторі різкий бум фейків, дезінформації, маніпуляцій та пропаганди³³. Україна зіштовхнулася з широкомасштабною інформаційною війною, яка включала активну діяльність проросійських ботів у соціальних мережах і Telegram-каналах, масові кібератаки, дезінформаційні кампанії та спроби впливу на міжнародну громадську думку.

Російські хакери в перші дні повномасштабного вторгнення активно здійснювали кібератаки на українські сайти, причому як на державні, так і на звичайні сайти з українським доменом. За даними звітів CERT-UA починаючи з 2022 року кількість кібератак значно збільшилася. Так, в 2022 році їх кількість становила 2194, у 2023 році – 2544, а вже в першій половині 2024 року – 1739. Кількість атак критичного та високого рівня збільшується кожного року в 4 рази³⁴.

Прикладів подібних хакерських атак можна навести багато. Так, наприклад, 24 лютого 2022 року на офіційному Telegram-каналі Міністерства цифрової трансформації України було повідомлено, що на всі базові електронні державні системи відбуваються масовані кібератаки³⁵.

На початку серпня 2023 року на онлайн-медіа ZN.ua була здійснена DDoS-атака (такі атаки розраховані на те, щоб довести до відмови систему, коли зловмисник надсилає інформацію, запити одночасно з великої кількості IP-адрес³⁶). Внаслідок атаки сайт не працював упродовж декількох годин, так як

³³ Пропаганда та дезінформація: що найбільше впливає на український інфопростір *НСЖУ*.

³⁴ Тартачний О. Російсько-українська кібервійна: що та чому стає мішенню хакерів. *The Page*.

³⁵ Лисогор І. Мінцифри відбиває масові кібератаки на держсайти. *LB.ua*.

³⁶ Поліковська Ю. Сайт ZN.ua зазнав хакерської атаки. *ms.detector.media*

фахівцям вдалося швидко її відбити. Метою цієї DDoS-атаки було перешкодження публікування новин.

20 грудня 2024 року російські хакери здійснили кібератаку на українські державні реєстри. Дана кібератака заблокувала доступ до всіх державних реєстрів, внаслідок чого було неможливо провести жодні операції щодо переєстрації рухомого та нерухомого майна, була тимчасово призупинена дія усіх державних програм щодо соціальних виплат, в деяких регіонах України не можна було провести реєстрацію шлюбу тощо. У Міністерстві юстиції цю кібератаку назвали найбільш масованою за увесь період повномасштабного вторгнення³⁷.

Нещодавно, наприкінці 23 березня 2025 року на онлайн-систему Укрзалізниці була здійснена масована таргетована кібератака, яка тривала понад три дні. Внаслідок атаки не працювали онлайн сервіси: не можливо було придбати квитки через застосунок та сайт та доступ до довідкової інформації був заблокований (не було інформації щодо відправлення потягів, покупці квитків, напрямків та номерів потягів). Метою даної атаки було створення надзвичайної ситуації щодо залізничного сполучення, затримка пасажирських, вантажних та, особливо, військових потягів.

У контексті повномасштабної війни проти України Росія здійснює системну інформаційну агресію, яка далеко виходить за межі традиційного розуміння кібератак. Ворог діє не лише через шкідливі програми, злами державних сайтів чи кампанії з дезінформації, а й через прицільні удари по об'єктах, пов'язаних із медіа, журналістикою, правозахисною діяльністю та волонтерством. Такі дії мають на меті паралізувати роботу незалежних спостерігачів, обмежити можливість передачі правдивої інформації про війну та водночас посіяти страх серед тих, хто намагається її документувати й доносити до світу.

Так, наприклад, за даними дослідження української громадської організації Truth Hounds “Останнє заселення: російські атаки на готелі в Україні

³⁷ Кібератака на державні реєстри: кого вона торкнулася і які наслідки. *BBC News Україна*.

та як вони впливають на роботу медіа” станом на кінець квітня-початок травня 2025 року готелі, які використовуються як місце тимчасового проживання представників медіа, волонтерів та працівників міжнародних гуманітарних місій, дедалі частіше стають мішенню атак³⁸. Це свідчить про цілеспрямованість дій: об’єкти вибираються не випадково, а з огляду на їхній інформаційний потенціал. Йдеться про цілеспрямовану спробу створити «інформаційну тишу» — відсутність доступу до фактів, свідчень, репортажів, які могли б пролити світло на реальний стан справ. І поки з одного боку тривають DDOS-атаки, поширення фейків, спроби дестабілізувати цифрову інфраструктуру, з іншого — завдаються цілеспрямовані удари по тим, хто може документувати правду.

Також варто зазначити про постійні хакерські атаки на сайт [attackindex.com.](https://attackindex.com), який є сервісом аналізу публічних даних та виявленню інформаційних загроз. Внаслідок кібератак на цю платформу неодноразово намагалися знищити її бази даних, заблокувати доступ до критичної інформації та зірвати її роботу. Такі атаки є показовим прикладом прагнення російських спецслужб приховати масштаби своєї інформаційної агресії та запобігти її розкриттю.

З усього викладеного вище можна зробити висновок, що кібератаки є одним із ключових інструментів російської інформаційної агресії проти України, який спрямований на дестабілізацію державних інституцій, знищення важливих даних та послаблення цифрової інфраструктури країни. Вони використовуються не лише як технічний інструмент втручання, але й як спосіб залякування, дезорганізації та створення хаосу всередині країни. Через злами урядових сайтів, розповсюдження шкідливого програмного забезпечення та знищення критичних даних Росія прагне підірвати довіру до спроможностей української держави забезпечити безпеку та контроль.

Крім фізичних наслідків, ці атаки мають також психологічний ефект — вони впливають на відчуття безпеки населення, підривають моральний дух і можуть

³⁸ “Останнє заселення: російські атаки на готелі в Україні та як вони впливають на роботу медіа”. Аналітичне розслідування. *Truth Hounds*

створювати ілюзію беззахисності перед ворогом. Послаблення цифрової інфраструктури та параліч роботи державних сервісів, особливо в умовах війни, є частиною ширшої стратегії з підриву державності України. Поєднання фізичної агресії з цифровою деструкцією створює потужну систему інформаційного тиску. Саме тому кібератаки варто розглядати в широкому розумінні — як елемент комплексної інформаційної війни, яка включає як віртуальні, так і реальні загрози. Суть таких дій — не лише в блокуванні інформаційних каналів, а у створенні страху, дезорієнтації та цілеспрямованому знищенні механізмів, що забезпечують свободу слова і право на правду.

3.3. Українська інформаційна стратегія у повномасштабній війні

Із початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну українська інформаційна стратегія поступово почала набувати рис цілісної, системної та гнучкої комунікаційної політики, орієнтованої як на внутрішню, так і зовнішню аудиторію.

З першого дня повномасштабної війни аби запобігти поширенню російської дезінформації Президент України, Офіс Президента, Міністерство оборони та Генеральний штаб Збройних сил України взяли на себе роль головного джерела інформації в умовах війни. Щоденні звернення Володимира Зеленського, оперативні брифінги, регулярні коментарі від речників та прес-секретарів формували єдине інформаційне поле, яке надавало громадянам інформацію про реальний перебіг подій, запобігаючи створенню панічних настроїв серед населення. Також це стало своєрідною відповіддю на російський фейк, що «українське керівництво втекло з України».

Інформаційна стратегія «відкритості інформації» продовжилася зі створенням 25 лютого 2022 року, тобто на 2 день повномасштабного вторгнення, що свідчить про українську оперативність щодо протидії російській дезінформації, було створено цілодобовий Телемарафон «Єдині новини». До участі у створенні його контенту були запрошені телеканали «1+1», СТБ/ICTV,

«Інтер» і «Рада». А наступного дня до участі у телемарафоні долучилися телеканали «Україна», «Україна 24» і «Суспільне»³⁹.

Телемарафон став не тільки джерелом достовірної інформації, а й майданчиком комунікації з громадянами та експертами, міжнародними аналітиками тощо. Так, наприклад, будь-хто може написати своє питання у соцмережах Телемарафону, на яке в студії нададуть відповідь або ведучі або запрошені експерти. Створення «Єдині новини» стало певним способом уникнення паніки серед населення, уникнення дублювання інформації та каналом оперативного інформування громадян.

Окрема увага приділялася зовнішній інформаційній роботі. Саме через соціальні мережі, короткі відео, заяви та інфографіку українські посадовці доносили світові правду про війну, обстріли цивільної інфраструктури, гуманітарну ситуацію. Міністерство цифрової трансформації стало одним із центрів цієї цифрової стратегії. Сторінки міністерств у Twitter (X), Facebook, Instagram, YouTube та TikTok функціонували не лише як канали для повідомлень, а й як платформи для цифрової солідарності. Важливо, що Україна швидко навчилася комунікувати «мовою інтернету» — тобто коротко, емоційно, з візуальними меседжами, які легко поширювати.

Один із прикладів створення 5 травня 2022 року платформи United24, яка об'єднала фандрейзинг, міжнародну комунікацію та символічне посольство України у світі. «Платформа дозволяє за один клік зробити благодійний внесок на підтримку України з будь-якого куточка . UNITED24 створена для співпраці з благодійними фондами, партнерами, донорами та публічними особами по всьому світу. Наша мета — побудувати ефективну роботу, яка наблизить перемогу України»⁴⁰. До ініціативи постійно залучаються зіркові амбасадори — Андрій Шевченко, Аліса Мілано, Лієм Нісон та Бенедикт Камбербетч, — адже це дає не просто медійний ефект, а й емоційне включення світової спільноти.

³⁹ Державна інформаційна політика України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації: суспільно-мобілізаційний потенціал і ефективність. *Політична культура та ідеологія*. 2024. Т. 7, № 1. С. 47–48

⁴⁰ UNITED24 - ініціатива президента України. *UNITED24 - The initiative of the President of Ukraine*.

Окремо варто відзначити роль громадянського суспільства у формуванні та підтримці інформаційної стратегії. Безліч ініціатив — від DeepState, InformNapalm до Bellingcat, GeoConfirmed та OSINT-проектів у Twitter — проводили розслідування, перевірку інформації, відстеження пересування техніки, верифікацію фото й відео. Їхня діяльність дозволила Україні не лише підкріплювати офіційну інформацію незалежними джерелами, а й документувати воєнні злочини для подальших юридичних процесів.

Ще варто зазначити, що важливою стала участь українців у боротьбі з дезінформацією. Завдяки ініціативі «ЄВорог», чат-ботам, роз'ясненням у Telegram та Instagram тисячі громадян змогли долучитися до збору й передачі корисної інформації, а також до оперативного спростування фейків.

Особистий фактор також є дуже важливим у російсько-українській інформаційній війні. У соцмережах, таких як Facebook, Twitter, Telegram, масово поширюються повідомлення із закликами не поширювати інформацію про пересування українських військ, не знімати обстріли в реальному часі, повідомляти про підозрілу активність ботів і диверсантів. Це формує нову етичну норму комунікації в умовах війни, де особиста відповідальність кожного за інформацію, яку він поширює, є критично важливою.

Також значну роль відіграє офіційний чат-бот СБУ «ЄВорог», який дозволяє громадянам передавати інформацію про ворожі дії, зберігаючи конфіденційність. Це — елемент цифрової самооборони, що інтегрується в інформаційну стратегію.

У межах посилення інформаційної безпеки та підвищення медіаграмотності українців у 2024 році було створено мінісеріал «Протидіємо дезінформації разом». Цей проєкт спрямований на демонстрацію того, як російські інформаційно-психологічні операції (ІПСО) впливають на повсякденне життя громадян, змінюючи їхнє мислення та культурні орієнтири.

Мінісеріал складається з п'яти коротких епізодів, кожен з яких ілюструє реальні життєві ситуації, у яких глядач може впізнати себе або своїх близьких. Серед порушених тем — вплив гіперболізованої подачі новин на людей

старшого віку, інформаційне навіювання дітям через відеоігри, прослуховування російської музики, яка не лише фінансує війну, але й розмиває українську культурну ідентичність, а також використання дипфейків для маніпуляції громадською думкою⁴¹. До зйомок серіалу долучилися відомі українські лідери думок, серед яких Маша Єфросиніна, Тімур та Інна Мірошниченки, Наталія Островська, Анатолій Анатоліч та інші. Їхня участь сприяє підвищенню довіри до проєкту та ефективнішому донесенню його меседжів до широкої аудиторії.

Успішною частиною інформаційної стратегії стало залучення української діаспори та лідерів думок у світі. Українці за кордоном організовують мітинги, виставки, культурні акції, медійні кампанії, які не дозволяють війні зникнути з інформаційного порядку денного інших країн.

Також варто відзначити ефективну дипломатію через знаменитостей і міжнародні контакти: численні відеозвернення Зеленського до парламентів світу, виступи на міжнародних форумах (Давос, G20), участь у престижних конференціях і врученнях нагород, де Україна завжди звучить.

Команда з комунікацій в Офісі Президента разом із Міністерством закордонних справ координує цілеспрямовану роботу з міжнародними медіа, журналістами, інфлюенсерами. Україна активно реагує на спроби маніпуляцій у закордонній пресі, а також формує власний порядок денний — на теми воєнних злочинів, відновлення, гуманітарної катастрофи, героїзму тощо.

Підсумовуючи, Російська Федерація систематично продовжує застосовувати класичні методи інформаційної війни, поєднуючи їх із новими технологіями: використанням фейкових наративів, дезінформації, маніпуляцій у соцмережах, кібератак та просуванням своєї пропаганди через підконтрольні медіа. Її інформаційна політика побудована на агресивному поширенні вигідних кремлю інтерпретацій подій із метою деморалізації українського населення, дискредитації українського уряду та впливу на громадську думку на Заході.

У відповідь Україна зуміла побудувати принципово нову модель інформаційного спротиву, засновану на прозорості, швидкості комунікації та

⁴¹ Головатий Д. В Україні зняли мінісеріал про протидію дезінформації. *detector.media*.

довірі. Із самого початку повномасштабного вторгнення українське керівництво взяло на себе відповідальність за формування єдиного й правдивого інформаційного поля. Водночас було налагоджено ефективну зовнішню комунікацію. Через соціальні мережі, платформи цифрової дипломатії та фандрейзингові ініціативи, такі як United24, Україна не лише доносила правду про війну світові, а й формувала позитивний імідж сильної, відповідальної та європейськоорієнтованої держави.

3.4. Реакція міжнародної спільноти на інформаційний компонент повномасштабної війни

Міжнародна спільнота почала активно реагувати на інформаційну агресію Росії проти України ще до початку повномасштабного вторгнення, визнаючи серйозну загрозу, яку несе дезінформація для глобальної безпеки.

Вже з перших днів війни міжнародна спільнота зіткнулася з безпрецедентною хвилею дезінформації, фейків, російських інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) та кібератак. Ці дії стали невіддільною частиною інформаційної війни, яку веде Росія, намагаючись не лише деморалізувати українське суспільство, але й впливати на громадську думку у країнах Заходу, послаблюючи підтримку України.

Так, наприклад, Велика Британія та Сполучені Штати у 2014 році активізували свою діяльність у сфері протидії російським інформаційним атакам, ініціюючи створення й підтримку центрів, які спеціалізуються на викритті дезінформації. А у 2015 році Європейський Союз запровадив санкції проти окремих російських державних ЗМІ, включаючи обмеження для таких ресурсів, як Sputnik та Russia Today. У 2022 році ці санкції були розширені, і мовлення цих каналів було повністю заборонене на території ЄС⁴². Схожі дії вжили Канада, Велика Британія та кілька інших країн, які прагнули обмежити

⁴² Україна: санкції проти підтримуваних кремлем ЗМІ russia today і sputnik. *European Commission*.

потік дезінформації та зменшити її вплив на суспільну думку в межах демократичних держав.

Прецеденти обмеження розповсюдження російських каналів є непоодинокими також і у країнах Балтії. В якості юридичної підстави такого блокування неодноразово зазначались пропаганда війни та мова ворожнечі, при цьому у мотивувальній частині рішень також вказувалось і на неправдивий характер розповсюджуваної інформації⁴³.

З початком повномасштабного вторгнення одним із перших проявів реакції стало оперативне висвітлення ситуації в Україні провідними західними ЗМІ. Водночас почалась активна протидія дезінформації, яку поширювала російська пропаганда. Такі платформи як BBC, CNN, Deutsche Welle, France 24, а також нові незалежні онлайн-медіа та OSINT-спільноти відіграли ключову роль у формуванні об'єктивної картини війни. Російські фейки були оперативно спростовані міжнародними журналістами, аналітиками та урядовими структурами.

Міжнародна компанія Meta у 2022 році заблокувала російські державні медіа (RT і Sputnik, про які згадувалося раніше), і посилила алгоритми для виявлення та блокування фейкових новин, пов'язаних з війною в Україні. Twitter, у свою чергу, впровадив модерацію вмісту на своїй платформі, видаляючи акаунти, що поширюють фальшиву інформацію або маніпулюють фактами щодо війни в Україні⁴⁴. А такі платформи, як YouTube, Google і TikTok, впровадили обмеження доступу до російського державного контенту: вони позначали або видаляли матеріали з ознаками дезінформації, а також блокували акаунти, пов'язані з державними структурами. Загалом подібні дії можна вважати своєрідним визнанням відповідальності соціальних мереж у забезпеченні інформаційної безпеки на глобальному рівні.

⁴³ Дворовий М; Правдиченко А. *Дезінформація під санкціями: як Вфські регулятори протидіють неправдивій інформації?*. 2024.

⁴⁴ Дегтерьова М. Міжнародна реакція на інформаційний компонент російсько-української війни. *Сучасні виклики в умовах трансформації системи міжнародних відносин: тези доп. всеукр. наук. конф., м. Київ, Україна, 17 квіт. 2025*

Українські інформаційні ініціативи, зокрема створення англomовного контенту, міжнародних цифрових кампаній та платформи United24, отримали широку підтримку за кордоном. Такі медіа як The Guardian, Der Spiegel, CNN, Le Monde, Al Jazeera тощо регулярно посилаються на українські офіційні джерела, а також ретранслюють український наратив, підсилюючи його аналітичними коментарями.

Низка міжнародних медійних організацій — Reporters Without Borders, Committee to Protect Journalists, International Press Institute — не лише висвітлюють російські воєнні злочини проти журналістів, а й підтримують незалежні українські медіа через гранти, обладнання та тренінги з роботи в умовах війни.

На політичному рівні НАТО в оновленій стратегії 2022 року прямо назвав дезінформацію та гібридні загрози одним із ключових напрямів сучасної безпеки. Рада Європи та ОБСЄ посилили підтримку країн, що потерпають від інформаційної агресії, та підвищили обізнаність про нові типи воєн — у тому числі інформаційних.

ООН на рівні Генеральної Асамблеї обговорювала питання відповідальності держав за поширення брехні та маніпуляцій у глобальному інформаційному середовищі, хоча й не ухвалила конкретного механізму відповідальності.

Крім того, реакція міжнародної спільноти проявилася у формуванні нових ініціатив у сфері боротьби з дезінформацією. Наприклад, Європейська служба зовнішніх дій активізувала свою платформу EUvsDisinfo, яка регулярно публікує аналізи та спростування кремлівських наративів. Також зросла роль НАТО StratCom, яка вивчає та протидіє гібридним загрозам, зокрема у сфері інформаційної безпеки.

Важливим елементом стала глобальна кампанія підтримки України. Вона проявилася як у медіа, так і в публічному просторі: у багатьох містах світу з'явилися білборди на підтримку України, пройшли інформаційні марафони, організовані благодійні трансляції. Світові лідери використовували публічні

заяви для підтвердження достовірної інформації, засудження російської агресії та спростування кремлівських фейків.

У багатьох країнах проходили інформаційні кампанії на підтримку України — від проєктів на телебаченні до громадських ініціатив і зовнішньої реклами. Особливо помітним стало використання символів українського спротиву — зокрема гасел «Stand with Ukraine», кольорів українського прапора, звернень українських діячів до іноземної публіки.

Важливою реакцією на інформаційну війну стало також зростання інтересу до української культури, історії та ідентичності за кордоном. У відповідь на російські спроби нівелювати українську державність та культурну самобутність, міжнародна спільнота звернула особливу увагу на українську культуру. Українські діячі культури, митці, письменники, режисери та музиканти стали своєрідними «м'якими дипломатами» — медіаторами у розумінні сенсу війни, її людського виміру та ціннісного контексту. Їхня творчість перетворилася на інструмент інформаційного спротиву, що протистоїть російській пропаганді через мистецькі форми.

Світові культурні інституції активно підтримали українські ініціативи. У музеях, галереях, театрах і культурних центрах відбуваються виставки українського сучасного мистецтва, присвячені темі війни та військовим злочинам Росії проти України.

Кінематографісти створюють документальні та художні фільми, що передають реалії життя в умовах війни, історії опору та особисті трагедії. Такі стрічки, як «20 днів у Маріуполі» Мстислава Чернова або «Будинок зі скалок» Сімона Леренга Вільмонта (спільна українсько-данська продукція), стали світовими інфо-кейсами, які формують глибше розуміння подій в Україні.

Також варто відзначити активну участь українських авторів і публічних інтелектуалів у міжнародному академічному та публічному дискурсі. Автори на кшталт Оксани Забужко, Сергія Жадана, Андрія Куркова, Володимира Єрмоленка активно публікуються у впливових міжнародних медіа (The New York Times, Le Monde, Die Zeit), виступають на міжнародних дискусійних

майданчиках та конференціях, пояснюючи не лише контекст російської агресії, але й глибину української ідентичності, яка виходить за межі суто військової тематики⁴⁵.

Фестивалі, виставки, кінопокази та публічні лекції за участі українських спікерів і культурних послів стали майданчиками для переосмислення ролі культури у воєнний час. Від Варшави, Вільнюса, Берліна, Парижа до Нью-Йорка, Оттави, Токіо та Мельбурна — по всьому світу українська культура стала джерелом солідарності та емпатії, контрнарративом до російських міфів і водночас — маркером живої, нескореної нації.

На основі аналізу всіх аспектів інформаційної війни між Росією та Україною можна сформулювати кілька важливих висновків. З самого початку повномасштабного вторгнення Росія використала інформаційні засоби не тільки для виправдання своєї агресії, але й для створення атмосфери хаосу та непевності серед українського населення. Маніпуляції через фейкові новини, кібератаки, фальшиві заяви про мобілізацію та спроби дискредитації українських лідерів стали основними інструментами в руках Росії, спрямованими на дестабілізацію ситуації всередині країни та у світі.

Крім того, кібератаки та використання новітніх технологій стали важливим компонентом російської інформаційної агресії. Зокрема, атаки на державні інституції, знищення важливих даних та створення технічних проблем у цифровій інфраструктурі сприяють ослабленню державності України та її здатності ефективно управляти війною.

Водночас Україна змогла розробити ефективну стратегію інформаційного спротиву. Прозорість, швидкість комунікації, а також налаштування зовнішньої комунікації стали основними складовими цієї стратегії.

Міжнародна спільнота активно підтримала Україну в боротьбі з російською інформаційною агресією. Західні країни, зокрема США, Велика Британія та Європейський Союз, розпочали серйозну протидію російській пропаганді ще з 2014 року. Ініціативи Європейського Союзу, НАТО та інших

⁴⁵ Сучасні українські автори та авторки німецькою. @GI_weltweit.

міжнародних структур стали невід'ємною частиною боротьби з російськими фейками.

Загалом, міжнародна реакція на інформаційну війну стала не тільки механізмом захисту, а й важливим елементом підтримки України в її боротьбі за незалежність. Створення умов для вільного доступу до правдивої інформації та боротьба з фальшивими наративами сприяють формуванню об'єктивної картини війни та зміцненню міжнародної солідарності у боротьбі з російською агресією.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було проаналізовано, як інформаційна складова впливає на перебіг повномасштабної російсько-української війни, формування національного та міжнародного сприйняття конфлікту, а також забезпечення інформаційної безпеки України. Результати дослідження свідчать про те, що війна XXI століття є багатовимірною і ведеться не лише на полі бою, а й в інформаційному просторі, де визначаються наративи, формуються ідентичності, мобілізуються суспільства та конструюється міжнародна підтримка.

Дослідження ґрунтується на п'яти основних завданнях, які дали змогу всебічно розглянути інформаційну складову у контексті повномасштабного вторгнення, а саме сутність та перебіг інформаційного протистояння, його історичний розвиток, а також про реакції міжнародної спільноти і власні заходи України в цій сфері.

1. Досліджено основні методи і стратегії інформаційної війни, що використовуються Росією та Україною.

Першим завданням було вивчення основних методів і стратегій інформаційної війни, що використовуються Росією та Україною. Аналіз показав, що Росія застосовує комплексний набір засобів інформаційного впливу, що включає масовану пропаганду через традиційні засоби масової інформації, широкомасштабні кампанії дезінформації у соціальних мережах, кібератаки на інформаційні системи та психологічні операції, спрямовані на підриг довіри до державних інституцій України. Ці методи доповнюють і підтримують військові дії, створюючи інформаційний фон, який виправдовує агресію, деморалізує населення та формує сприятливий наратив у світі. Зі свого боку, Україна розробила і впровадила низку контрзаходів, що охоплюють офіційну комунікацію, інформаційні кампанії для підвищення медіаграмотності громадян та співпрацю з міжнародними партнерами у сфері інформаційної безпеки. Важливо підкреслити, що українська інформаційна стратегія постійно адаптується до нових викликів, що виникають у ході конфлікту, що свідчить про гнучкість і ефективність національної інформаційної політики.

2. Проаналізовано передумови інформаційної війни між Росією та Україною.

Другим важливим напрямом було дослідження передумов інформаційної війни між Росією та Україною. Цей аналіз дозволив виявити комплекс політичних, соціокультурних і геополітичних факторів, які послужили підґрунтям для початку інформаційного протистояння.

Інформаційне протистояння між Росією та Україною має глибокі історичні та ідеологічні корені. Ще задовго до 2014 року РФ здійснювала систематичне формування ворожого образу України в російських медіа, активно поширюючи міфи про «штучну державу», «зовнішнє управління», «неіснуючу українську мову» тощо. Таким чином, інформаційна війна стала підготовчим етапом до військової агресії.

Особливе значення мали події, пов'язані з політичними змінами в Україні, починаючи з Помаранчевої революції, та поступове формування в українському суспільстві прагнення до європейської інтеграції, а саме події Євромайдану, анексія Криму, збройний конфлікт на Донбасі, які супроводжувалися потужною хвилею російської пропаганди. Ці фактори створили базу для подальшої ескалації конфлікту, де інформаційний вплив став одним із ключових засобів досягнення стратегічних цілей Кремля. Уже тоді Росія запровадила багаторівневу модель інформаційного впливу, що поєднувала традиційні ЗМІ, цифрові платформи та міжнародну дезінформаційну мережу, поширюючи ідеї «русского мира» та дискредитаційні наративи про українську державність.

3. Проаналізовано роль кібератак як складової інформаційної стратегії Росії у контексті повномасштабної війни та їхній вплив на інформаційний простір України.

Особливу увагу в дослідженні приділено ролі кібератак як одного з ключових інструментів російської інформаційної стратегії під час повномасштабної війни. Кібератаки виступають не лише технічним засобом втручання, а й елементом системної інформаційної кампанії, спрямованої на підрив безпеки, стабільності та довіри в українському суспільстві. Аналіз

численних випадків кіберінцидентів виявив широкий спектр цілей, серед яких критична інфраструктура, державні інформаційні системи, медіа-ресурси та комунікаційні мережі. Через такі атаки зловмисники прагнули не тільки порушити роботу об'єктів, а й створити атмосферу невизначеності та страху, впливаючи на психологічний стан населення.

Кібератаки, що супроводжують інформаційну війну, мають багатоаспектний характер і можуть включати деструктивні дії, такі як блокування серверів, витік інформації, впровадження шкідливого програмного забезпечення, а також масштабні кампанії з дезінформації через зламані акаунти і фальшиві новини.

Важливо також відзначити, що кібератаки тісно пов'язані із загальною стратегією інформаційної війни, посилюючи її ефективність і створюючи нові виклики для національної безпеки України. Внаслідок цього Україна була змушена посилити свої кіберзахисні механізми, впровадити системи моніторингу і реагування на кібератаки, а також розробити стратегії взаємодії з міжнародними партнерами для протидії цим загрозам.

4. Охарактеризовано реакцію міжнародної спільноти на інформаційну війну між Росією та Україною.

Четвертим аспектом дослідження стала характеристика міжнародної реакції на інформаційну війну між Росією та Україною. Повномасштабна війна 2022 року стала не лише військовою агресією, а й масштабною війною за прихильність світової спільноти. Україна реалізувала стратегічні інформаційні кампанії, що охоплювали провідні західні медіа, лідерів думок, політиків, дипломатів.

Більшість міжнародних партнерів України активно засуджують використання дезінформації як інструменту агресії та надають підтримку у протидії цим загрозам. Водночас відзначається потреба у подальшому посиленні координації між країнами, обміні досвідом та розробці спільних механізмів захисту від інформаційних атак. Це підкреслює важливість формування єдиної

політики безпеки на міжнародному рівні, яка враховує нові виклики у сфері інформаційної війни.

5. Визначено основні інформаційні заходи України в межах інформаційної стратегії для протидії російській пропаганді.

Останнім завданням було визначення ключових інформаційних ініціатив України для протидії російській пропаганді в умовах повномасштабної війни. Було встановлено, що українська інформаційна стратегія базується на широкому спектрі заходів: від розбудови ефективних комунікаційних платформ і ведення інформаційних кампаній до підвищення рівня медіаграмотності населення. Особливу роль відіграє співпраця з міжнародними організаціями та партнерами, що сприяє розширенню інформаційного поля та посиленню захисту від зовнішніх маніпуляцій.

Україна використовує багаторівневу модель комунікації, що поєднує державні та недержавні інструменти. Серед найбільш ефективних ініціатив варто виокремити:

— Телекомунікаційний проєкт «Єдині новини», який забезпечив єдиний інформаційний фронт в умовах війни.

— Діджитал-кампанії, спрямовані на міжнародну аудиторію (зокрема, #StandWithUkraine, відеозвернення Президента Володимира Зеленського до парламентів і народів інших країн).

— Платформу United24, яка стала не лише інструментом збору коштів, а й потужним інфопродуктом, що транслює глобальні меседжі про війну.

— Інформаційні ініціативи громадянського суспільства, зокрема OSINT-розслідування (як-от InformNapalm, DeepState), українські військові блогери, волонтерські спільноти.

— Блокування та протидію дезінформаційним платформам, зокрема роботу Центру протидії дезінформації та інші урядові механізми боротьби з фейками.

Отже, це означає, що інформаційна складова повномасштабної російсько-української війни постає не лише як один із допоміжних інструментів ведення

бойових дій, а як незалежний і стратегічно важливий фронт, що істотно впливає на перебіг війни, міжнародну підтримку України, суспільну стійкість та рівень національної згуртованості.

Підсумовуючи, український досвід свідчить про важливість інтегрованого підходу, що поєднує державні інституції, медіа, цифрові платформи та активну участь громадян у формуванні єдиного інформаційного простору. Це дозволяє не лише забезпечувати стійкість суспільства в умовах війни, а й посилювати позиції України на міжнародній арені. Результати дослідження сприяють кращому розумінню впливу інформаційної війни на перебіг сучасних збройних конфліктів і підтверджують, що інформаційна складова є невід’ємною частиною сучасної війни. Це має важливе прикладне значення для розробки майбутніх стратегій інформаційної безпеки, які враховують актуальні виклики та роль інформаційної зброї у глобальному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Газові війни: як росія позбавляла Україну зброї та суверенітету. *Інформаційне агентство АрміяInform*.
URL: <https://armyinform.com.ua/2024/08/30/gazovi-vijny-yak-rosiya-pozbavlyala-ukrayinu-zbroyi-ta-suverenitetu/>
2. Головатий Д. В Україні зняли мінісеріал про протидію дезінформації. *detector.media*.
URL: <https://detector.media/infospace/article/232696/2024-09-26-v-ukraini-znyaly-miniseriial-pro-protydiyu-dezinformatsii/>
3. Два роки інформаційної війни. Висновки та перспективи. *Укрінформ*
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3826543-dva-roki-informacijnoi-vijni-visnovki-ta-perspektivi.html>
4. Дворовий М; Правдиченко А. *Дезінформація під санкціями: як Вфські регулятори протидіють неправдивій інформації?* 2024. URL: https://dslua.org/wp-content/uploads/2024/06/Disinfo_Under_Sanctions.pdf
5. Дегтерьова М. Міжнародна реакція на інформаційний компонент російсько-української війни. *Сучасні виклики в умовах трансформації системи міжнародних відносин: тези доп. всеукр. наук. конф., м. Київ, Україна, 17 квіт. 2025.*
6. Державна інформаційна політика України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації: суспільно-мобілізаційний потенціал і ефективність. *Політична культура та ідеологія*. 2024. Т. 7, № 1. С. 47–48
URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/3_Nikolaiets.pdf
7. Едвард Бернейс. Пропаганда
URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Berneiz_Edvard/Propahanda.pdf?PHPSESSID=efo1jsqsru36ju90avm846alr5
8. ЗАКОН УКРАЇНИ Про інформацію : від 02.10.1992, № № 48 : станом на 03.04.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12>

9. Запорожець О. Інформаційне протиборство у зовнішній політиці США. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 107(Ч. I). С. 158.
URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/223/199>

10. Згідно з указом про заборону в Україні на російські соціальні мережі «ВКонтакте» та «Однокласники». *Best ininternet* URL: <https://best.net.ua/zgidno-z-ukazom-pro-zaboronu-v-ukrayini-na-rosijski-soczialni-merezhi-vkontakte-ta-odnoklassnyky/#:~:text=%D0%97%2022%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%8F%202017%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83,%D1%81%D0%BE%D1%86%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B9>.

11. Іваницька Б., Гусєва С. Основні методи пропаганди в російському інтернет-змі pravda.ru. 2018.
URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2019/apr/16167/ivanytska_3.pdf

12. Киридон А. М. «Русский мир». ВУЕ.
URL: <https://vue.gov.ua/%C2%AB%D0%A0%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9%D0%BC%D0%B8%D1%80%C2%BB#:~:text=%C2%AB%D0%A0%D1%83%CC%81%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%BC%D0%B8%D1%80%C2%BB%20%E2%80%94%20%D0%BD%D0%B5%D0%BE%D1%96%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0,%D1%96%D1%81%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%82%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0>.

13. Кібератака на «Укрзалізницю» ліквідована. *Громадське радіо*. URL: <https://hromadske.radio/news/2025/03/27/kiberataka-na-ukrzaliznytsiu-likvidovana>
14. Кібератака на державні реєстри: кого вона торкнулася і які наслідки. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cx26dypg4kgo>
15. Кібератака на українську енергетику: як це було. *Texty.org.ua*. URL: https://texty.org.ua/fragments/65835/Kiberataka_na_ukrajinsku_jenergetyku_jak_ce_bulo-65835/
16. Крук В. Топ-10 російських фейків про війну, ТЦК та мобілізацію: як Росія намагається зірвати мобілізацію. *Кременчуцький ТелеграфЪ*. URL: <https://www.telegraf.in.ua/popular/10136443-top-10-rosijskih-fejkiv-pro-vijnu-tck-ta-mobilizaciju-jak-rosia-namagayetsja-zirvati-mobilizaciju.html>
17. Куліш М. Мина Мазайло. Фоліо, 2013. 141 с.
18. Ларіончева Н. А. Сучасні інформаційні війни: на прикладі російсько-українського протистояння. *НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ПОЛІТИКУС»*. 2024. вип. 1. С. 14–20.
19. Лисогор І. Мінцифри відбиває масові кібератаки на держсайти. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/society/2022/02/24/506584_mintsifri_vidbivaie_masovi_kiberataki.html
20. Макаренко Л. Еволюція форм та методів ведення інформаційної війни. URL: https://www.researchgate.net/publication/350008570_EVOLUCIA_FORM_TA_METODIV_VEDENNA_INFORMACIINOI_VIJNI
21. Масштабна кібератака на Укрзалізницю: як працюють сервіси. *Texty.org.ua*. URL: <https://texty.org.ua/fragments/114736/masshtabna-kiberataka-na-ukrzaliznycyu-yak-pracyuyut-servisy/>
22. Михайлів В. «Нелегітимний Зеленський, могилизація й канонічна церква». Огляд російської дезінформації за 2024 рік. *detector.media*. URL: <https://detector.media/monitorynh-internetu/article/236096/2024-12-18-nelegitymnyy-zelensky-y-mogylizatsiya-y-kanonichna-tserkva-oglyad-rosiyskoi-dezinformatsii-za-2024-rik/>

23. Наймасштабніша в історії кібератака NotPetya була вчинена Росією проти України – США. *detector.media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/134755/2018-02-16-naymasshtabnisha-v-istorii-kiberataka-notpetya-bula-vchynena-rosiieyu-proty-ukrainy-ssha/>

24. Ніколаєць Ю. Державна інформаційна політика України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації: суспільно-мобілізаційний потенціал і ефективність. *Політичні дослідження* № 1 (7) ' 2024. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/3_Nikolaiets.pdf

25. Основа війни РФ з Україною - глобальна інформаційна війна багатомільярдної вартості. *LRT.It новини* URL: <https://www.lrt.lt/ua/novini/1263/2337564/osnova-viini-rf-z-ukrayinoiu-global-na-informatsiina-viina-bagatomil-iardnoyi-vartosti>

26. Останнє заселення: російські атаки на готелі в Україні та як вони впливають на роботу медіа”. Аналітичне розслідування. *Truth Hounds* URL: https://truthhounds.org/cases/ostannyezaselennya/?fbclid=IwY2xjawKTxcNleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFGZUJUS2hoaGkwcVViZHVxAR7Kx0YnDE44Gnw4uPO9SYzGd7PldWzcSWG9Cef-8i3PJZdZSw3GH-LdGw0pxQ_aem_u06_e2ymFFd_lFJFz2mCQ

27. Пащенко А. Методи та складові сучасної інформаційної війни, вивчення її впливу на свідомість та поведінку людей. *Збірник наукових праць Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2023. Вип. 2(10). С. 87. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_school/2023/2/11.pdf

28. Перша українська школа Донецька або чому "проросійський Донбас" – це брехня. *Східний Варіант*. URL: <https://v-variant.com.ua/article/persha-ukrainska-shkola-donetska/>

29. Погляд: Як і чому саме Помаранчева революція спровокувала манію Путіна до українців. *Kyiv Post*. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/opinion/43421>

30. Поліковська Ю. Сайт ZN.ua зазнав хакерської атаки. *ms.detector.media* URL: <https://ms.detector.media/onlain-media/post/32645/2023-08-09-sayt-znua-zaznav-khakerskoi-ataky/>

31. Проноза І. І. Інформаційна війна: сутність та особливості прояву. *Актуальні проблеми політики*. 2018. № 61. С.81 URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/384635e4-f580-4e90-bbd3-f0044d40f338/content>

32. Пропаганда та дезінформація: що найбільше впливає на український інфопростір *НСЖУ*. URL: <https://nsju.org/novini/propaganda-ta-dezinformacziya-shho-najbilshe-vplyvaye-na-ukrayinskyj-infoprostir/>

33. Сучасні українські автори та авторки німецькою. @GI_weltweit. URL: <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/dos/aut.html>

34. Тартачний О. Російсько-українська кібервійна: що та чому стає мішенню хакерів. *The Page*. URL: <https://thepage.ua/ua/it/yak-rosijsko-ukrayinska-vijna-prohodit-u-kiberprostori>

35. Тихомирова Є. Російська інформаційна війна: теоретичні та практично-прикладні аспекти. *РОЗДІЛ II. Суспільні комунікації та міжнародна інформація*. 2020. Т. 2, № 406. С. 99. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22747/1/%D0%9D%D0%92_%D0%9C%D0%92_2020_2-98-105.pdf

36. ТОП-3 фейків кремля: про що рф бреше найчастіше від 25.03.2025. *Інформаційне агентство АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/03/13/top-3-fejkiv-kremlya-pro-shho-rf-breshe-najchastishe/>

37. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №685/2021 – офіційне інтернет-представництво президента України. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>

38. Україна: санкції проти підтримуваних кремлем ЗМІ russia today і sputnik. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_22_1490

39. Уроки «гібридної війни» росії проти України. *Бригада Азов*. URL: <https://azov.org.ua/blog/уроки-гібридної-війни-росії/>

40. ФСБ хоче знати більше. *Радіо Свобода*. Архів оригіналу за 12 червня 2017.

URL: <https://web.archive.org/web/20220125165524/https://www.radiosvoboda.org/a/25474658.html>

41. Хотин Р. «Русский мир», «победобесіє», «рашизм». За які ідеології Кремль воює в Україні?. *Радіо Свобода*.

URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-viyna-ruskiy-mir-pobedobesiye-rashyzm/31835603.html>

42. Як помаранчева революція в Україні вплинула на міжнародну політику XXI століття. *Foreign Ukraine*. URL: <https://foreignukraines.com/2024/11/21/yak-orange-revolution-v-ukraine-vplynula-na-geopolitics-21-stolittya/>

43. Kravchenko N. Інформаційна складова як ключовий аспект гібридної війни. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. № 04. С. 106–118. URL: https://www.researchgate.net/publication/364485581_Informacijna_skladova_ak_klu_covij_aspekt_gibridnoi_vijni

44. Radio Silence. Чому Україна поступається Росії на закордонному інформаційному фронті. *tyzhden.ua*. Архів оригіналу 21 грудня 2017. URL: <https://tyzhden.ua/radio-silence-chomu-ukraina-postupaietsia-rosii-na-zakordonnomu-informatsijnomu-fronti/>

45. Ukrinform. «Київ за три дні», «брудна бомба» і «другий Сталінград»: як змінювалася російська пропаганда за два роки повномасштабної війни. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-factcheck/3832532-kiiv-za-tri-dni-brudna-bomba-i-drugij-stalingrad-ak-zminuvalasa-rosijska-propaganda-za-dva-roki-povnomasstabnoi-vijni.html>

46. Ukrinform. Отруйні наративи. Як змінювалась російська стратегія інформаційної війни проти України. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-factcheck/3963592-otrujni-narativi-ak-zminuvalas-rosijska-strategia-informacijnoi-vijni-proti-ukraini.html>

47. UNITED24 - ініціатива президента України. *UNITED24 - The initiative of the President of Ukraine* URL: <https://u24.gov.ua/uk>